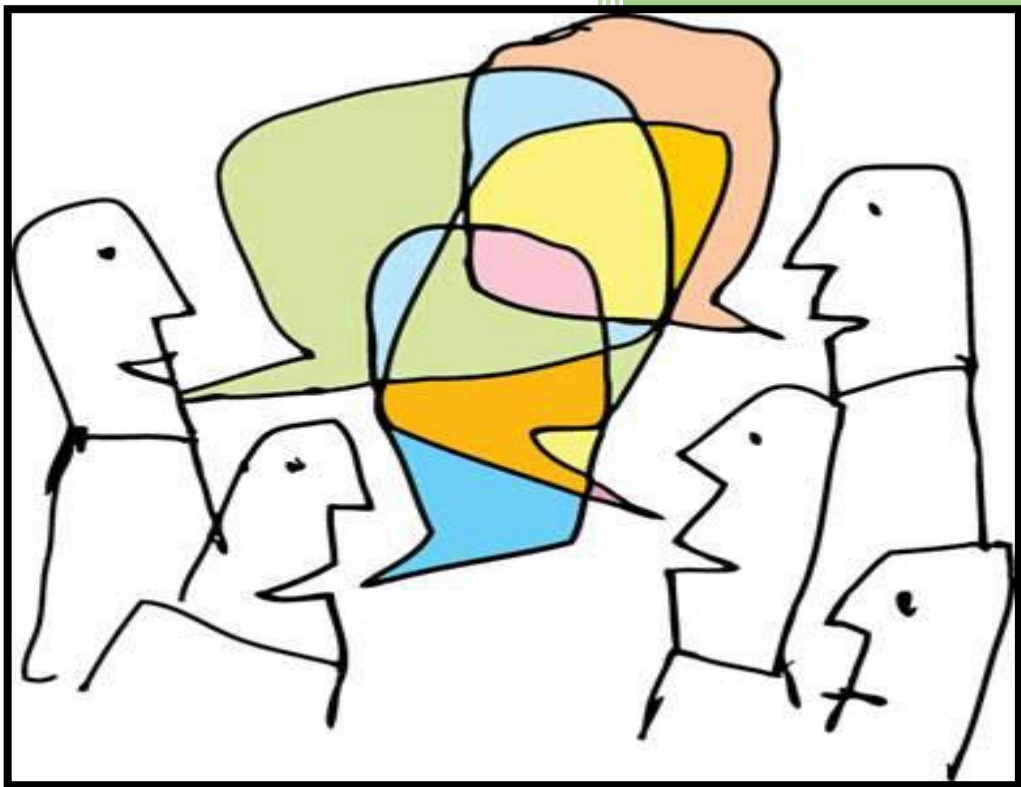

Praten over seksualiteit met jongeren

Een onderzoek naar de mate van handelingsverlegenheid onder de jeugd- en jongerenwerknemers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar

Sanne Warringa

30/05/2021

Praten over seksualiteit met jongeren

Een onderzoek naar de mate van handelingsverlegenheid onder de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar

Student: Sanne Warringa
Studentnummer: 366946

Onderwijsinstelling: Hanzehogeschool Groningen
Academie: Academie voor Sociale Studies
Opleiding: Toegepaste Psychologie

Afstudeerdocent: Wieke Dalenberg

Afstudeerbedrijf: WIJ Groningen
Contactpersoon: Nena Hageman

Plaats: Gasselte
Datum: 30/05/2021

VOORWOORD

Voor u ligt mijn scriptie, die dient als afsluiting van mijn studieloopbaan bij Toegepaste Psychologie aan de Hanzehogeschool Groningen. De scriptie is geschreven in opdracht van Nena Hageman, opleidingsmanager bij WIJ Groningen.

Taboeonderwerpen hebben mij altijd al geïnteresseerd. Deze onderwerpen roepen verschillende vragen bij mij op: waar komt het taboe vandaan? Hoe komt het dat er openheid mist over dit onderwerp? Hoe kan ik ervoor zorgen dat dit meer bespreekbaar kan worden gemaakt? Door middel van deze scriptie heb ik me kunnen verdiepen in een van deze taboeonderwerpen: seksualiteit.

Een scriptie schrijven tijdens een wereldwijde pandemie is een bijzondere ervaring. Er is voornamelijk sprake van contact via de mail, in plaats van face-to-face. Toch kijk ik tevreden terug op de afgelopen maanden. Er zijn meerdere mensen die ik mede hiervoor wil bedanken.

Ik wil mijn afstudeerdocente Wieke Dalenberg enorm bedanken voor de begeleiding die ik van haar heb mogen ontvangen. Haar goede feedback en enthousiasme over dit onderwerp heeft geholpen bij het eindproduct dat u nu voor zich heeft. Daarnaast wil ik Nena Hageman bedanken voor het geven van de kans om onderzoek te doen naar dit onderwerp. De vrijheid die ze gaf en de interesse die ze had in het proces zorgden voor een prettige werksfeer en daarmee een fijne ervaring. Tot slot wil ik de verschillende jeugd- en jongerenwerkers bedanken voor het meewerken aan het onderzoek en hun openheid tijdens de interviews. Zonder hun medewerking had ik deze scriptie niet kunnen voltooien.

Ik wens u veel leesplezier en hoop dat u even enthousiast wordt over dit onderwerp als dat ik ben.

Sanne Warringa
Gasselte, 30 mei 2021

SAMENVATTING

In deze coronatijd is het extra van belang dat jongeren kunnen communiceren over seksualiteit. Dit is echter niet altijd mogelijk, omdat hulpverleners handelingsverlegenheid kunnen ervaren. Hiermee wordt bedoeld dat de signalen worden herkend, maar dat er niet op wordt gehandeld.

De organisatie WIJ Groningen vindt het belangrijk om de kennis van hun medewerkers op peil te houden en ze, indien nodig, handvaten te geven. Op deze manier kunnen de werknemers op een adequate manier de bewoners van Groningen blijven adviseren en ondersteunen. Om de werknemers te kunnen ondersteunen op het gebied van het bespreekbaar maken van seksualiteit, heeft WIJ Groningen besloten een verkenningsonderzoek uit te laten voeren naar de mate van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren.

In dit onderzoek is gekeken naar de vraag: 'In welke mate is er sprake van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar?' Deze hoofdvraag is beantwoord door te focussen op de deelvragen die gaan over signalen herkennen bij de jongeren door de medewerkers, de hoeveelheid kennis en ervaringen van de medewerkers en een onveilig gevoel die de medewerkers kunnen ervaren wanneer zij seksualiteit bespreekbaar willen maken met jongeren. De deelvragen zijn opgesteld aan de hand van literatuur door Berends (2017).

In dit kwalitatieve onderzoek zijn door middel van een halfgestructureerd interview 9 van de ongeveer 50 jeugd- en jongerenwerkers geïnterviewd. Het interviewschema is gebaseerd op literatuur van Berends (2017), Van Gelderen en Bender (2010), Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019) en Van Engelen (2016). Daarnaast zijn er casussen voorgelegd die gebaseerd zijn op het Vlaggensysteem. De respondenten hebben deze casussen gecategoriseerd.

Er bleek sprake te zijn van een lichte handelingsverlegenheid bij sommige respondenten aangaande de factoren leeftijdsverschil, gender, religie en vermoedens van seksueel misbruik. De respondenten die handelingsverlegenheid ervaren, hebben tussen de 0 en 5 jaar werkervaring. De mate van handelingsverlegenheid zou te maken kunnen hebben met de werkervaring. Door de meeste respondenten worden de signalen veelal herkend, er is voldoende tot goede kennis onder de respondenten. Op één respondent na had elke respondent ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren.

Er wordt geadviseerd om vervolgonderzoek te doen en daarnaast voorlichtingen te geven over verschillende onderwerpen, zoals: social media, updates over de seksuele ontwikkeling van jongeren, diversiteit, misbruik, signalen herkennen, het belang van seksualiteit bespreekbaar maken en het biologische/psychologische aspect achter seksualiteit. Ook kan een training worden gegeven over het Vlaggensysteem en een buddy-systeem geïntroduceerd worden tijdens de maand van liefde en genot.

SUMMARY

During the current pandemic, youths' ability to communicate effectively concerning sexuality has become increasingly important. This communication can however be hindered by aid workers, as they might experience 'shyness of action'. This means that signals are recognized, but not acted upon.

The organisation WIJ Groningen believes the upkeep of their employees' knowledge to be essential, and will provide them with tools and guidelines when necessary. Thus, employees are able to adequately advise and support the inhabitants of Groningen. In order to assist their employees in opening the discussion about sexuality, WIJ Groningen has decided to conduct an exploratory research concerning the degree in which youth workers experience shyness of action regarding discussing sexuality with youth.

This research will answer the following question: 'To what extent do the youth workers of WIJ Groningen experience shyness of action when discussing sexuality with youth between the ages of 10 and 23?'.

This main question has been answered by discussing sub-questions concerning recognizing signals in youth by the employees of WIJ Groningen, their level of knowledge and experience, and the absence of a safe feeling which employees might experience when they want to discuss sexuality with youth. The sub-questions have been conducted using literature by Berends (2017).

In this qualitative research, 9 of the approximately 50 youth workers of WIJ Groningen have been interviewed. The schedule for this semi-structured interview has been based on literature by Berends (2017), Van Gelderen and Bender (2010), Urry, Chur-Hansen and Khaw (2019), and Van Engelen (2016). In addition to the questions, some case-studies were shown to the employees, who were tasked to categorise these case-studies.

The research shows that certain employees experience a light level of shyness of action regarding the factors of difference in age, gender, religion and suspicion of sexual abuse. These employees all have between 0 and 5 years of work experience. The degree in which these employees experience shyness of action may be caused by the duration of their work experience.

Most of the interviewed employees are able to recognise signals and possess a sufficient to generous level of knowledge. All employees, except for one, have experience with opening the discussion regarding sexuality with adolescents and teens.

It is advised to conduct follow-up research and, in addition, to provide information about various topics, such as social media, updates about the sexual development of young people, diversity, abuse, recognising signals, the importance of discussing sexuality, and the biological/psychological aspect of sexuality. Furthermore, a training regarding the Flagsystem and the introduction of a buddy-system during the month of love and pleasure are also encouraged.

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	6
1.1	Opdrachtgever: WIJ Groningen	8
1.2	Doelstelling	8
1.3	Onderzoeksvragen	9
1.4	Leeswijzer	9
2	Onderzoeksmethode	10
2.1	Respondenten	10
2.2	Interviews	10
2.2.1	Interviewschema	10
2.3	Procedure	12
2.3.1	Betrouwbaarheid en validiteit	13
2.4	Ethische verantwoording	13
2.5	Data-analyse	13
3	Resultaten	15
3.1	Algemene resultaten	15
3.2	Deelvraag 1: Signalen herkennen	15
3.3	Deelvraag 2: Kennis	16
3.3.1	Casussen	17
3.4	Deelvraag 3: Ervaring	19
3.5	Deelvraag 4: Onveilig gevoel	22
3.5.1	Onveilig gevoel organisatie	22
3.5.2	Verwachte emotie jongere	23
4	Conclusie en discussie	24
5	Aanbevelingen	28
	Literatuurlijst	31
	Bijlagen	33
	Bijlage 1 Interviewschema jeugd- en jongerenwerkers	33
	Bijlage 2 Toestemmingsformulier	36
	Bijlage 3 Formulier zorgvuldig omgaan met proefpersonen	37
	Bijlage 4 Aanbevelingen: voorlichtingen	43
	Bijlage 5 Aanbevelingen: Het Vlaggensysteem	46
	Bijlage 6 Labels	48

1 INLEIDING

‘Ik vind het moeilijk om klaar te komen, hoe kan ik dit makkelijker maken?’

‘Ik denk dat ik ook op jongens val, wat doe ik hiermee?’

‘Hoe geef ik grenzen aan in een relatie?’

Het praten over seksualiteit is niet voor iedereen een makkelijke opgave. Het wordt veelal gezien als een persoonlijk onderwerp, waar je het vrijwel niet over hebt met anderen. Als er dan toch over wordt gepraat kan het ongemak of gêne oproepen. Desondanks het eventuele ongemak of gêne blijft het belangrijk te communiceren over seksualiteit. Maar wat houdt seksualiteit precies in?

Seksualiteit gaat simpelweg niet alleen over seksuele handelingen, het is een veel breder begrip: ‘Seksualiteit is een centraal aspect van het leven van de mens. Het omvat seks, genderidentiteit en -rollen, seksuele oriëntatie, erotiek, plezier, intimiteit en voortplanting. Seksualiteit wordt ervaren en vormgegeven in gedachten, fantasieën, verlangens, overtuigingen, attitudes, waarden, gedrag, handelingen, rollen en relaties. Hoewel seksualiteit al deze dimensies kan omvatten, worden deze niet altijd ervaren of vormgegeven. Seksualiteit wordt beïnvloed door de interactie van biologische, psychologische, sociale, economische, politieke, ethische, wettelijke, historische, religieuze en spirituele factoren.’ (WHO Regional Office for Europe, 2010).

Jongeren

Vooraf voor jongeren is het juist in deze coronatijd extra belangrijk dat ze met anderen kunnen praten over seksualiteit. Uit onderzoek door Joemmanbaks, De Graaf, Meijer en Heijne (2021) blijkt dat door de huidige coronamaatregelen jongeren worden belemmerd in hun relationele en seksuele ontwikkeling. Uit dit onderzoek bleek onder andere dat singles minder seks hebben, daten afneemt, datingapps minder worden gebruikt dan voor de coronacrisis. Daarmee neemt het algemene welbevinden af. Sinds de corona-crisis is de mentale gezondheid van jongeren blijvend verslechterd. Onderzoeker De Graaf zegt hier het volgende over: *‘De beperking van sociale contacten van jongeren legt ook hun liefdesleven stil. Jongeren hebben daarom minder mogelijkheden om te experimenteren met en te genieten van seks, terwijl dat op deze leeftijd cruciaal is. Dit is extra zorgelijk, omdat dit nu al zo lang duurt. Tegelijkertijd zien we dat het welbevinden van jongeren afneemt, wat wellicht ook te maken heeft met het gemis aan liefde en seks’* (Rutgers, 2021). Des te belangrijker is het dat jongeren met anderen in gesprek blijven over seksualiteit: *‘Een luisterend oor over wat corona met jongeren doet en welke alternatieven voor hen kunnen werken, is in deze tijd al van grote betekenis,’* aldus Suzanne Meijer, expert jongeren van Soa Aids Nederland (Rutgers, 2021).

Kortgezegd is het volgens experts dus belangrijk dat jongeren met anderen in gesprek kunnen gaan over seksualiteit. Op deze manier kunnen de jongeren hun ei kwijt en kan er gekeken worden naar eventuele oplossingen.

Handelingsverlegenheid

Ook zeker binnen de hulpverlening is het van belang seksualiteit bespreekbaar te maken, stelt seksuologe Wil Berghuis: *‘Problemen met seksualiteit kunnen leiden tot depressies, tot eenzaamheid en verwijdering in relaties tussen mensen. Als je een hulpvraag hebt, kunnen problemen met seksualiteit voor meer ellende zorgen. Als je tijdig met je cliënt kunt spreken over verwachtingen en seksuele problemen, dan kun je erger voorkomen’* (Stam, 2019). Volgens Wil Berghuis is er toch nog vaak sprake van handelingsverlegenheid, wat het gesprek over seksualiteit nog vaak in de weg zit: *‘Ik draai al 30 jaar mee als hulpverlener, de openheid over dit thema is er niet beter op geworden. Er wordt iets over verteld op de opleiding – of helemaal niet – en vervolgens moeten professionals maar zelf bekijken wat ze met het thema doen. ze weten niet hoe ze het gesprek moeten beginnen, welke vragen je dient te stellen en wat je vervolgens met de antwoorden doet’* (Stam, 2019).

Zoals uit bovenstaande blijkt, zorgt handelingsverlegenheid er voor dat er binnen de hulpverlening nog niet altijd genoeg openheid is over het bespreekbaar maken van seksualiteit. Tijdens dit onderzoek verstaan we onder handelingsverlegenheid het volgende: 'Handelingsverlegenheid houdt in dat de professional niet handelt of weet te handelen ondanks dat er zorgen of signalen zijn over de betreffende jeugdige en/of ouders. Handelingsverlegenheid ontstaat uit onvermogen om (nog) adequaat te handelen en komt voort uit aarzelingen bij de professional zelf' ('Handelingsverlegenheid professionals', 2018).

Wanneer er wordt gekeken naar handelingsverlegenheid bij alle denkbare onderwerpen zijn er voornamelijk drie oorzaken (Berends, 2017): onduidelijkheid over of het probleem of de signalen goed geïnterpreteerd worden, gebrek aan kennis en ervaring en de situatie waarin handelen wordt gevraagd is onveilig. Met onveilig wordt bedoeld dat er agressie vanuit de andere persoon kan ontstaan of dat de organisatie de gemaakte keuzes niet ondersteunt.

Handelingsverlegenheid binnen de seksualiteit

Wanneer er specifiek wordt gekeken naar handelingsverlegenheid aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit in de hulpverlening zijn volgens Van Gelderen en Bender (2010) de volgende oorzaken denkbaar: gespreksvaardigheid over seksualiteit krijgt vrijwel geen aandacht in de opleiding, seksualiteit zit niet duidelijk ingekaderd in de anamnesevragen, de eigen referentiekader, angst voor emoties van de ander en leeftijdsverschil.

Een onderzoek die op verschillende resultaten van het bovenstaande literatuur van Berends (2017) en Van Gelderen en Bender (2010) aansluit, is het onderzoek gedaan door Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019). Door middel van diepte-interviews is onderzocht welke redenen 22 verpleegsters, psychologen en psychiaters hebben om wel of niet over seksualiteit te praten in hun werk. In het onderzoek wordt er naar hen gerefereerd als 'clinici'.

Redenen die de klinici hebben genoemd die aansluiten op bovenstaande oorzaken van handelingsverlegenheid, zijn geanticipeerde beschaamdheid voor zowel de cliënten als de klinici (angst voor emoties van de ander) of ongemakkelijkheid tijdens het praten over seksualiteit met cliënten die gezien worden als aanzienlijk ouder of jonger dan henzelf (leeftijdsverschil). Verdere redenen die overeenkomen zijn dat seksualiteit niet in de 'skill set' zat van de klinici (gebrek aan kennis) en dat volgens klinici seksualiteit nauwelijks voorkwam tijdens het werk, wat ervoor zorgde dat ze het er uit henzelf niet over hadden (seksualiteit zit niet duidelijk ingekaderd in de anamnesevragen).

Verder hebben klinici aangegeven het ongemakkelijk te vinden om te praten over seksualiteit met cliënten van een andere gender, die erg religieus zijn of die behoren tot een minderheidsgroep. De tot nu toe genoemde redenen die uit het onderzoek van Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019) gekomen zijn, kunnen worden omschreven als handelingsverlegenheid.

Los van handelingsverlegenheid kunnen er volgens het onderzoek van Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019) ook andere redenen zijn om niet over seksualiteit te praten in het werk. Zo vonden de klinici dat je pas over seksualiteit kunt praten wanneer er sprake is van een goede therapeutische band met de cliënt. In sommige gevallen is het volgens hen beter om überhaupt niet over seksualiteit te beginnen, om op deze manier het 'beschadigen' van de therapeutische band te voorkomen. Daarbij vonden ze het niet praktisch om seksualiteit aan te kaarten. Het was geen prioriteit, andere onderwerpen waren volgens hen belangrijker. Verder vonden de klinici dat seksualiteit aankaarten geen onderdeel was van de rol van de klinici.

Vlaggensysteem

Uit bovenstaande literatuur blijkt dat o.a. het niet kunnen herkennen van signalen en een gebrek aan kennis risicofactoren kunnen zijn voor handelingsverlegenheid. Het Vlaggensysteem dient als preventief werkinstrument dat een bijdrage levert om seksueel grensoverschrijdend gedrag onder en ten aanzien van kinderen en jongeren te herkennen, voorkomen en terug te dringen (Frans & Franck, 2010). Het Vlaggensysteem categoriseert seksueel gedrag op basis van zes criteria: wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkelingsadequaat, contextadequaat en zelfrespect (zie bijlage 5 voor een uitgebreidere uitleg over de criteria).

Aan de hand van het Vlaggensysteem kan seksueel gedrag van kinderen en jongeren worden gecategoriseerd als aanvaardbaar seksueel gedrag, licht grensoverschrijdend seksueel gedrag, ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag en zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag. Wanneer iemand beschikt over de vaardigheid om seksueel gedrag van kinderen en jongeren te categoriseren, kunnen signalen die aangeven dat het in de desbetreffende situatie van belang is om over seksualiteit te praten, worden herkend. Het kunnen herkennen van deze signalen kan dienen als beschermingsfactor voor handelingsverlegenheid.

Door middel van dit hoofdstuk is aangetoond dat het van belang is handelingsverlegenheid aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit te voorkomen of, indien het al aanwezig is, te verhelpen/minimaliseren. De organisatie WIJ Groningen vindt het belangrijk om de kennis van hun medewerkers op peil te houden en ze, indien nodig, handvaten te geven. Op deze manier kunnen de werknemers op een adequate manier de bewoners van Groningen blijven adviseren en ondersteunen. Om de werknemers te kunnen ondersteunen op het gebied van het bespreekbaar maken van seksualiteit, heeft WIJ Groningen besloten een verkenningsonderzoek uit te laten voeren naar de mate van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren.

1.1 OPDRACHTGEVER: WIJ GRONINGEN

WIJ Groningen adviseert en ondersteunt inwoners van de gemeente Groningen om grip te krijgen en te houden op hun leven. Als het kan wordt er gebruik gemaakt van hun sociale netwerk, zoals familie en vrienden. De organisatie stimuleert dat inwoners hun talenten en mogelijkheden benutten. Verder is het doel van WIJ Groningen om de sociale samenhang in de wijken te versterken en zich te richten op preventie van eventuele problematiek (WIJ Groningen, 2020). WIJ Groningen geeft advies over en ondersteunt bij sterk uiteenlopende onderwerpen: van financiën tot informatie over de buurt, van met elkaar in contact komen tot seksualiteit.

Binnen WIJ Groningen werken er jeugd- en jongerenwerkers die onder andere als taken hebben een luisterend oor te bieden, mee te helpen met activiteiten organiseren, etc. (WIJ Groningen, z.d.). Aangezien de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen zich bezighouden met de doelgroep van dit onderzoek, zal dit onderzoek gericht zijn op o.a. de kennis en ervaringen van deze werknemers.

De jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen werken voornamelijk met een leeftijdsgroep tussen de 10 en 23 jaar. Per wijk kan de leeftijd van de doelgroep wat verschillen. Aangezien tijdens het onderzoek is gebleken dat de meeste jongeren tussen de 10 en 23 jaar oud zijn, wordt naar deze leeftijdsgroep gerefereerd wanneer het gaat over jongeren in dit onderzoek. Er zal in dit onderzoek naar de jeugd- en jongerenwerkers worden gerefereerd als 'medewerkers' of 'respondenten'.

1.2 DOELSTELLING

Het doel van dit onderzoek is nagaan in welke mate er sprake is van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit

met jongeren tussen de 10 en 23 jaar. Wanneer blijkt dat er sprake is van handelingsverlegenheid zal hier advies over worden gegeven: wat kun je ertegen doen? Wanneer blijkt dat er geen sprake is van handelingsverlegenheid zal advies worden gegeven over de manier waarop de kennis en vaardigheden van de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen kunnen worden behouden. Hoe dan ook is het de bedoeling dat het advies ervoor zorgt dat de handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen geminimaliseerd wordt, waardoor het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren mogelijk wordt/blijft.

1.3 ONDERZOEKSVRAGEN

Op basis van bovenstaande informatie is de hoofdvraag als volgt geformuleerd:

In welke mate is er sprake van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar?

De bijbehorende deelvragen die hieruit voortkomen zijn:

- In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen vertrouwen in het kunnen herkennen van signalen aangaande de behoefte van jongeren om te praten over seksualiteit?
- In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen kennis over de verschillende aspecten van de seksuele ontwikkeling van jongeren?
- In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?
- In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen het gevoel dat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig is?

1.4 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 wordt de gebruikte onderzoeksmethode toegelicht. Hoofdstuk 3 geeft de belangrijkste resultaten weer. Hierna zullen in hoofdstuk 4 de conclusie en discussie worden omschreven. Ten slotte worden in hoofdstuk 5 aanbevelingen gedaan op basis van de getrokken conclusies. In bijlage 1 is het gebruikte interviewschema opgenomen. Vervolgens is in bijlage 2 het toestemmingsformulier te zien die de jeugd- en jongerenwerkers hebben ondertekend. In bijlage 3 wordt de ethische verantwoording beargumenteerd door middel van het formulier zorgvuldig omgaan met proefpersonen. In bijlage 4 wordt omschreven welke informatie verschillende voorlichtingen kunnen bevatten. In bijlage 5 staat een uitgebreidere uitleg over het Vlaggensysteem. Als laatste worden de gemaakte labels gepresenteerd in bijlage 6.

2 ONDERZOEKSMETHODE

Om antwoord te kunnen geven op de hoofd- en deelvragen is er kwalitatief onderzoek gedaan. In dit hoofdstuk is omschreven hoe dit proces in zijn werk is gegaan.

2.1 RESPONDENTEN

Er zijn via MS Teams en op locatie individuele interviews afgenomen bij 9 verschillende jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen door middel van een halfgestructureerd interviewschema. In totaal werken er ongeveer 50 jeugd- en jongerenwerkers bij WIJ Groningen. De saturatie leek bij 8 respondenten behaald te zijn. Echter gaf respondent 9 antwoorden die wezen op een onvolledige saturatie. De antwoorden kwamen namelijk minder overeen met eerder gegeven antwoorden door respondenten 1 t/m 8.

Respondent	Leeftijd	Geslacht	Werkervaring
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			

Tabel 2.1.1 Informatie respondenten

2.2 INTERVIEWS

Door middel van een halfgestructureerd interview kan er vrijheid worden geboden in de manier waarop de geïnterviewde de vragen beantwoordt. De open en brede vragen nodigen de geïnterviewde uit zo veel mogelijk in eigen woorden, opvattingen, gevoelens, ervaringen en ambities te vertellen (Migchelbrink, 2014). Via halfgestructureerde interviews kan inzicht worden verkregen in het eigen verhaal en de eigen belevingswereld van de geïnterviewde (Migchelbrink, 2014). In een onderzoek dat gaat over een gevoelig onderwerp als seksualiteit is het van belang dat de respondent zijn verhaal in zijn eigen woorden kan vertellen. Hierdoor is er minder ruimte voor interpretatie. Hierom sluit een kwalitatief onderzoek waarin interviews worden afgenomen het beste aan bij dit onderzoek.

2.2.1 Interviewschema

In het interviewschema zijn als eerste een paar algemene gegevens opgenomen, namelijk de vragen hoelang de respondenten werkzaam zijn als jeugd- en jongerenwerker en wat de minimale en maximale leeftijd is waar zij mee werken. De leeftijden van de respondenten zijn niet opgenomen in het interviewschema, deze zijn achteraf gevraagd.

Ook is de vraag ‘Wat versta jij onder seksualiteit? Wat houdt het in?’ toegevoegd. In het geval dat het idee van seksualiteit van de jeugd- en jongerenwerkers niet overeenkomt met de daadwerkelijke definitie van de WHO die dit onderzoek hanteert, kan dit betekenen dat er in het interview niet over hetzelfde onderwerp wordt gesproken. Om dit te voorkomen is na hun uitleg over seksualiteit de definitie van het WHO voorgelegd.

Het kan zijn dat er geen sprake is van handelingsverlegenheid, maar van iets anders, wanneer een respondent niet met jongeren praat over seksualiteit. Om deze reden zijn het belang van praten over seksualiteit en de verantwoordelijkheid van de jeugd- en jongerenwerkers opgenomen in het interviewschema.

De rest van het interviewschema (zie bijlage 1) is opgesteld aan de hand van eerder besproken literatuur. Zoals besproken in hoofdstuk 1, is uit onderzoek van Berends (2017) gebleken dat er drie oorzaken voor algemene handelingsverlegenheid zijn. Deze drie onderwerpen zijn aan het interviewschema toegevoegd. Volgens Van Gelderen en Bender (2010) zijn andere oorzaken denkbaar voor handelingsverlegenheid op het gebied van seksualiteit. Deze oorzaken zijn ook in het interviewschema meegenomen. Verder hebben Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019) onderzoek gedaan naar redenen die psychiaters, psychologen en verpleegsters geven voor het niet bespreekbaar maken van seksualiteit. De redenen die uit dit onderzoek zijn gekomen, zijn ook meegenomen in het interviewschema.

Verder heeft Van Engelen (2016) een onderzoek gedaan naar de handelingsverlegenheid van professionals in de residentiële jeugdzorg omtrent het thema seksualiteit. Hierin is de vraag gesteld of de respondent een keer handelingsverlegenheid heeft meegemaakt bij een collega. In het interviewschema behorende bij deze scriptie is ervoor gekozen deze vraag te veranderen naar 'Hoe vind jij dat andere collega's omgaan met het praten over seksualiteit met jongeren?' Op deze manier is de vraag open gesteld. Door middel van doorvragen kon worden bekeken of het om handelingsverlegenheid kon gaan. Wanneer de vraag gesteld zou worden zoals in het onderzoek van Van Engelen (2016) had het zo kunnen zijn dat de respondenten 'nee' aan zouden geven, omdat ze niet zo'n duidelijk beeld hadden van wat handelingsverlegenheid precies inhoudt.

Naast de gestelde vragen zijn er casussen over seksueel gedrag van jongeren voorgelegd. Deze casussen zijn voorbeelden uit Vlaggensysteem. De jeugd- en jongerenwerkers moesten de casussen labelen als aanvaardbaar seksueel gedrag, licht grensoverschrijdend seksueel gedrag, ernstig overschrijdend seksueel gedrag of zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag.

Op deze manier is er op een objectieve manier ingeschat hoeveel kennis over de seksuele ontwikkeling van jongeren de jeugd- en jongerenmedewerkers van WIJ Groningen hebben. Daarnaast is de medewerkers gevraagd aan welke kennis zij nog behoefte hebben.

Op deze manier kon een advies worden gegeven over welke kennis nog bijgespijkerd moet worden op basis van objectieve bevindingen (de casussen) en de behoefte van de medewerkers.

In de tabel op pagina 12 is een overzicht te vinden van de onderwerpen waar het interviewschema per deelvraag uit bestaat. Per onderwerp is één vraag benoemd die gesteld is. Ten slotte is vermeldt welke ondersteunende literatuur is gebruikt.

Kernonderwerp + aantal vragen totaal	Voorbeeldvraag	Ondersteunende literatuur
Deelvraag 1: Signalen (2)	In welke mate denk jij signalen te herkennen dat een jongere behoefte heeft om over seksualiteit te praten of dat het van belang is om over seksualiteit te praten?	Berends (2017)
Deelvraag 2: Kennis (5)	Over welke onderwerpen binnen de seksualiteit zou jij graag nog meer kennis willen opdoen?	Berends (2017) Frans & Franck, (2010)
Onderdeel van deelvraag 2: Gepastheid (1)	Wanneer vind jij het gepast om over seksualiteit te praten met jongeren?	Zelf toegevoegd
Deelvraag 3: Ervaring (2)	Kun je een voorbeeld noemen van een gesprek dat je hebt gehad met een jongere over seksualiteit?	Berends (2017) Van Engelen (2016)
Onderdeel van deelvraag 3: Verschil ten opzichte van henzelf (10)	Welke invloed heeft het leeftijdsverschil tussen jou en de jongere op het bespreekbaar maken van seksualiteit?	Van Gelderen en Bender (2010) Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019)
Deelvraag 4: Onveilig gevoel (5)	Heb je het gevoel dat je fouten mag maken binnen de organisatie?	Berends (2017) Van Gelderen en Bender (2010)

Tabel 2.2.1 Overzicht interviewschema

2.3 PROCEDURE

Door middel van de opdrachtgeefster zijn de respondenten geworven. Mevrouw Hagemans, opleidingsadviseur, heeft op 30 maart een mail gestuurd naar alle jeugd- en jongerenwerkers met hierin een korte toelichting over het onderzoek en de mededeling dat er kort daarna een mail door de onderzoeker zelf zou worden gestuurd. Op 2 april is de officiële uitnodigingsmail naar alle jeugd- en jongerenwerkers gestuurd. Tussen 2 april en 19 april zijn de interviews ingepland. Op 14 april is een herinneringsmail gestuurd, omdat op dat punt nog niet genoeg jeugd- en jongerenwerkers zich hadden aangemeld voor een interview.

De jeugd- en jongerenwerkers die aangaven mee te willen doen aan het onderzoek hebben een toestemmingsformulier ondertekend (zie bijlage 2).

De interviews hebben plaatsgevonden tussen woensdag 14 april en vrijdag 23 april. De jeugd- en jongerenwerkers hebben de keuze gehad om het interview af te laten nemen op de locatie waar zij werkzaam zijn, of via MS Teams. In de tabel op de volgende pagina is een overzicht te zien van de data waarop de interviews zijn afgenomen en of dit op locatie is gedaan of via MS Teams.

Respondent	Datum afname interview	Op locatie / MS Teams
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		

Tabel 2.3.1 Datum en plaats interviews

2.3.1 Betrouwbaarheid en validiteit

Om het onderzoek zo betrouwbaar en valide mogelijk te maken zijn alle vragen van het halfgestructureerde interview gesteld aan alle jeugd- en jongerenwerkers. Om zeker te weten dat iedereen hetzelfde verstond onder het begrip seksualiteit hebben de jeugd- en jongerenwerkers de definitie van de WHO gelezen (zie hoofdstuk 1).

Om ervoor te zorgen dat de jeugd- en jongerenwerkers zich zo comfortabel mogelijk voelde tijdens het interview, is bij hen de keuze gelegd of het interview via MS Teams plaats ging vinden of op locatie.

De interviews zijn opgenomen en getranscribeerd. Op deze manier zijn er geen misinterpretaties ontstaan bij het opstellen van het resultatenhoofdstuk.

2.4 ETHISCHE VERANTWOORDING

Om de privacy en veiligheid van de respondenten te waarborgen zijn alle gegevens geanonimiseerd. Ook wisten de respondenten van te voren dat de interviews werden opgenomen en getranscribeerd. Hier hebben zij expliciet toestemming voor gegeven. Tijdens het onderzoek is aan de respondenten geen verkeerde of misleidende informatie gegeven.

Voor een uitgebreidere ethische verantwoording kan het formulier 'Zorgvuldig omgaan met proefpersonen' worden gelezen (zie bijlage 3).

2.5 DATA-ANALYSE

De analyse van de interviews die afgenomen zijn bij 9 jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen zijn gebaseerd op basis van het stappenplan van Migchelbrink (2014). Als eerste zijn de interviews getranscribeerd in Word. De overbodige stukken zijn doorgestreept, maar niet verwijderd. Hierdoor kon er altijd nog teruggekeken worden naar de originele tekst indien dit toch nodig bleek te zijn. Vervolgens is de analysemethode bepaald. In dit onderzoek is er voor gekozen de interviews open te labelen. Dit houdt in dat er van te voren geen labels zijn gemaakt (zoals 'handelingsverlegenheid'), maar dat deze labels zijn gemaakt tijdens het opdelen van de getranscribeerde interviews in fragmenten. Een fragment vormt een afgerond deel dat iets zegt over de onderzoeksvraag. Door de interviews open te labelen is alles wat met het onderzoek te maken heeft meegenomen. Het labelen van de interviews is gedaan in het programma ATLAS.ti. Tijdens het labelen is de besproken literatuur

uit hoofdstuk 1 meegenomen. Ten slotte zijn er resultaten geformuleerd op basis van de gelabelde fragmenten.

In onderstaande tabel zijn de gevormde labels per deelvraag te zien. In bijlage 6 zijn alle gevormde labels te zien.

Deelvraag	Labels
Deelvraag 1: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen vertrouwen in het kunnen herkennen van signalen aangaande de behoefte van jongeren om te praten over seksualiteit?	Signalen herkennen; signalenherkenning voorbeeld
Deelvraag 2: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen kennis over de verschillende aspecten van de seksuele ontwikkeling van jongeren?	Casus 1; casus 2; casus 3; cijfer kennis seksuele ontwikkeling; kennis behoefte; kennis seksuele ontwikkeling;
Deelvraag 3: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?	Collega's; diagnose invloed; diagnose weerhouden; gender invloed; gender weerhouden; introvert/extravert invloed; introvert/extravert weerhouden; leeftijdsverschil invloed; leeftijdsverschil weerhouden; misbruik invloed; religie invloed; religie weerhouden
Deelvraag 4: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen het gevoel dat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig is?	Fouten organisatie; gesteund organisatie; klacht organisatie; verwachte emotie

Tabel 2.5.1 Overzicht labels

3 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven die zijn voortgekomen uit de afgenomen interviews. In paragraaf 1 worden een paar algemene resultaten besproken, namelijk over het begrip seksualiteit, het belang van seksualiteit bespreekbaar maken en de verantwoordelijkheid van de jeugd- en jongerenwerkers om seksualiteit bespreekbaar te maken. In paragraaf 2 worden de resultaten besproken behorende bij deelvraag 1, signalen herkennen. In paragraaf 3 zullen de resultaten over deelvraag 2, kennis, worden gepresenteerd. In paragraaf 4 zullen de resultaten over deelvraag 3, ervaring, worden besproken. Ten slotte zullen in paragraaf 5 de resultaten worden weergegeven over deelvraag 4, onveilig gevoel.

3.1 ALGEMENE RESULTATEN

Begrip seksualiteit

De jeugd- en jongerenwerkers zijn het er allemaal over eens dat seksualiteit meer omvat dan alleen seksuele handelingen. Zo wordt het mentale aspect van seksualiteit veel omschreven: aantrekkingskracht, spanning of een connectie voelen. Verder speelt volgens sommigen grenzen ontdekken en aangeven een grote rol in seksualiteit.

Belang

Het overgrote deel van de respondenten vindt het zeer belangrijk om te praten over seksualiteit met jongeren. Jongeren hebben thuis niet altijd de ruimte om het over alle aspecten van seksualiteit te hebben. In zo'n geval kunnen de jeugd- en jongerenwerkers de voorlichtingsrol overnemen. Respondent 9 vond het lastig om in te zien wat het belang is. Volgens [REDACTED] kan dit komen door [REDACTED] eigen ervaringen: [REDACTED] heeft door middel van gesprekken met vrienden geleerd over seksualiteit. Hier was dus geen jeugd- en jongerenwerker voor nodig.

Verantwoordelijkheid

Over de vraag of het de verantwoordelijkheid van jeugd- en jongerenwerker is om het over seksualiteit te hebben met jongeren zijn er verschillende meningen. Een aantal noemen dat het zeker hun verantwoordelijkheid is. Daarnaast wordt er genoemd dat het de eerste verantwoordelijkheid van de ouders is en daarna pas van de jeugd- en jongerenwerkers. Ten slotte is door één medewerker aangegeven dat het niet persé hun verantwoordelijkheid is, alleen tijdens de maand van liefde en genot.

3.2 DEELVRAAG 1: SIGNALEN HERKENNEN

Voordat aan de jeugd- en jongerenwerkers is gevraagd in welke mate zij denken signalen te herkennen dat een jongere behoefte heeft om over seksualiteit te praten of dat het van belang is, is gevraagd of zij wilden omschrijven wat deze signalen kunnen zijn.

Soorten signalen

De respondenten noemen onder andere dat de jongeren als het ware 'de deur open moet houden' en dus zelf aan moeten geven dat ze het daar over willen hebben, er moet een aanleiding zijn. Dit kan zijn door middel van een direct vraag, door het vertellen van een verhaal over iemands relatie, maar ook op een minder directe manier: *'Maar ik merk wel dat jongeren als ze ergens over willen praten wat om je heen draaien of hangen. Het is ook een beetje peilen soms voor ze, ben ik hier aan het goede adres?' ([REDACTED])*.

Verdere signalen die genoemd worden, zijn het zien van opvallend of seksueel overschrijdend gedrag, zoals het opzetten van pornografie in de soos of ongevraagd in andermans billen knijpen.

██████ noemde dat er überhaupt geen signalen zouden moeten zijn: *‘Je moet het gesprek altijd aangaan hierover. En niet alleen maar op het moment dat er een gevoel is van ‘hier moeten we het nu over hebben’. Want dan ben je eigenlijk al te laat, want dan heb je die band niet. Voordat het ‘nodig’ is, moet je voor die tijd op een laagdrempelige manier die gesprekken hebben gevoerd om juist die diepere gesprekken later weer te kunnen voeren’.*

Wat hierop aansluit is de maand van liefde en genot, die vaak werd genoemd. Tijdens deze maand wordt er extra veel aandacht besteed aan het onderwerp seksualiteit en is er in principe dus geen signaal nodig.

Mate van herkennen signalen

De jeugd- en jongerenwerkers vinden over het algemeen dat ze deze signalen goed kunnen herkennen. Sommigen geven aan dat het natuurlijk zo kan zijn dat ze eens een signaal missen. In zo’n geval is het prettig om als team samen te werken: *‘Het is natuurlijk wel allemaal gebaseerd op een mening. Want wat ik bijvoorbeeld geen signaal vind, kan iemand anders wel een signaal vinden. En dan is het samenwerken mooi’* (██████).

██████ gaf aan niet zo goed te weten wat signalen kunnen zijn en in welke mate diegene signalen kan herkennen: *‘Ik kan er alleen over zeggen dat als een jongen bijvoorbeeld de hele tijd over seks zou praten of porno op zou zetten, dan zouden er wel alarmbellen bij mij af gaan. Verder zou ik niet zo snel weten wanneer een kind daar behoefte aan heeft’.*

3.3 DEELVRAAG 2: KENNIS

Tijdens het interview is aan de jeugd- en jongerenwerkers gevraagd zichzelf een cijfer te geven van een schaal van 1 tot 10, aangaande de kennis die zij bezitten over de seksuele ontwikkeling van jongeren. Iedereen heeft zichzelf een voldoende gegeven met als gemiddelde een 7 (range: 5.5 – 8.5).

De meeste respondenten noemen dat zij nog niet alles weten. Wel zijn er twee respondenten (██████) die aangeven in hun vrije tijd nieuwe cijfers en ontwikkelingen van o.a. de GGD bij te houden als het gaat over seksualiteit. Zij zijn actief bezig met kennis vergaren.

Als antwoord op de vraag of er nog behoefte was aan kennis over onderwerpen binnen de seksualiteit werden de volgende onderwerpen genoemd: social media, updates over de seksuele ontwikkeling van jongeren, diversiteit, misbruik, signalen herkennen, het belang van seksualiteit bespreekbaar maken en het biologische/psychologische aspect achter seksualiteit.

Ten eerste werd de relatie tussen de jongeren en sociale media door meerdere medewerkers genoemd: *‘Ze groeien allemaal op met telefoons en internet. Er gebeurt zo fucking veel op die dingen, daar krijgen wij echt maar een tipje van mee. Op het gebied van seksualiteit gebeurt daar een hoop’* (██████). Een respondent noemde dat diegene het prettig zouden vinden om erachter te komen hoe je social media als tool in kunt zetten voor de jongeren.

Verder zou ███████ handvaten willen over het signaleren en optreden bij grensoverschrijdend seksueel gedrag binnen het gezin.

Daarnaast werd genoemd dat het prettig zou zijn updates te krijgen over wat er omgaat in de seksuele wereld van jongeren. Hierbij kan gedacht worden aan diversiteit. Het gaat hierbij om transgenders, voornaamwoorden die tegenwoordig aan verandering onderhevig zijn (zij/haar,

hij/hem, hen/hun, dien/diens) en seksuele oriëntatie. Ook heeft één van de medewerkers genoemd weinig kennis te hebben over seksuele intimidatie en misbruik. Twee andere medewerkers zeiden meer kennis te willen over signalen herkennen dat een jongere wil praten over seksualiteit. Nog een andere medewerker zou graag meer willen weten over het belang van het praten over seksualiteit en de voor- en nadelen van het beginnen over seksualiteit. Ten slotte heeft één van respondenten aangegeven interesse te hebben in het biologische en psychologische aspect achter seksualiteit.

3.3.1 Casussen

Een andere manier om deelvraag 2 te beantwoorden, is door op een objectieve manier de kennis te meten. In dit onderzoek zijn voorbeeldcasussen genomen uit het Vlaggensysteem. De jeugd- en jongerenmedewerkers konden deze casussen classificeren als aanvaardbaar seksueel gedrag, licht grensoverschrijdend seksueel gedrag, ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag of zwaar seksueel grensoverschrijdend gedrag.

3.3.1.1 Casus 1

De eerste casus die is voorgelegd tijdens het interview was: 'Een jongen van 15 laat zijn penis zien voor de webcam aan zijn vriendin'. De casus is als volgt door de respondenten gecategoriseerd:

Categorie	Aantal gekozen	Citaten
Aanvaardbaar seksueel gedrag	4	'Het belangrijkste vind ik natuurlijk dat ze zich allebei op hun gemak voelen. Als er foto's worden verspreid of wat dan ook, dan zou ik het ernstig vinden ofzo.'
Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag	3	'Op het moment dat zij al seksueel bezig zijn is het natuurlijk helemaal niet raar dat zij zijn piemel ziet. Omdat het voor de webcam gebeurt, daar gaat al een beetje mijn trigger af zeg maar. Voor hetzelfde geldt neem ze het op en gebruikt ze het voor iets anders.'
Ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag	2	'Voor mij is die digitale wereld niet iets waar ik mee ben opgegroeid en daardoor de gevaren ervan ook zie. Het blijft er voor altijd staan, houd er rekening mee.'
Zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag	0	/

Tabel 3.2.1.1. Categorisatie casus 1

Het antwoord op basis van het Vlaggensysteem is **licht grensoverschrijdend seksueel gedrag**. Er is sprake van wederzijdse toestemming en vrijwilligheid, beide partijen zijn gelijkwaardig aan elkaar, het gedrag is leeftijdsadequaat, maar het is niet zeker of de privacy van de jongen wordt gerespecteerd (door geen foto's en video's te maken of door er geen publiek bij te laten zijn) en of dit gedrag negatieve gevolgen kan hebben.

Waar bijna alle respondenten, op één na, het mee eens zijn, is dat het een risico is dat er een webcam in het spel is. De jongen weet niet of zijn seksuele handeling opgenomen wordt, of er foto's van worden gemaakt en of er publiek bij is. In het geval dat dit wel zo is, kan dit grote consequenties hebben. Dit maakte dat een aantal respondenten deze situatie in de categorie licht grensoverschrijdend seksueel gedrag hebben geplaatst. De respondenten die hebben aangegeven dat zij dit aanvaardbaar seksueel gedrag vinden, hebben dit gezegd met het idee dat er niet gefilmd werd en dat er geen foto's van gemaakt werden. De medewerkers die voor ernstig seksueel gedrag

hebben gekozen, gaven aan dat de gevolgen ernstig kunnen zijn wanneer er inderdaad opgenomen is, wanneer er foto's zijn gemaakt of wanneer er publiek bij was.

3.3.1.2 Casus 2

De tweede casus die is voorgelegd tijdens het interview was: 'Twee meisjes van 13 strelen elkaar over en tussen de benen. Ze vinden het allebei fijn en het vindt plaats in de slaapkamer'. De casus is als volgt door de respondenten gecategoriseerd:

Categorie	Aantal gekozen	Citaten
Aanvaardbaar seksueel gedrag	9	'Ze zijn wel jong... Het ontdekken van seksualiteit komt gewoon in alle soorten leeftijden voor. Die meiden van 13 zitten aan elkaar en ze vinden het fijn. Misschien ontdekken ze hier wel uit dat ze pot zijn, of gay. Dat vind ik wel prima. En als de een het niks vindt, dan weet ze dat ook gelijk.'
Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag	0	/
Ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag	0	/
Zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag	0	/

Tabel 3.2.2.1. Categorisatie casus 2

Het antwoord op basis van het Vlaggensysteem is **aanvaardbaar seksueel gedrag**. Er is sprake van wederzijdse toestemming en vrijwilligheid, beide partijen zijn gelijkwaardig aan elkaar, het gedrag is leeftijdsadequaat, het gedrag kan in de omgeving en context, en het gedrag kan geen negatieve gevolgen hebben.

Al vinden sommige jeugd- en jongerenwerkers dat de meisjes misschien nog wat jong zijn voor deze handeling, het besef is er dat deze ontdekking bij meisjes eerder voor kan komen dan bij jongens. Daarnaast vinden de medewerkers het belangrijk dat dit in een privé omgeving wordt gedaan en dat allebei de meisjes het prettig vinden.

3.3.1.3 Casus 3

De derde casus die is voorgelegd tijdens het interview was: 'Een groepje van zes 17-jarige jongens zijn op kamp met de scouts. Ze hebben zich afgezonderd in een van de tenten en masturberen zich. Ze hebben allemaal veel lol en er is geen sprake van groepsdruk'. De casus is als volgt door de respondenten gecategoriseerd:

Categorie	Aantal gekozen	Citaten
Aanvaardbaar seksueel gedrag	5	'Het is een beetje spanning zoeken met elkaar, ontdekken. Als die scout erbij was vond ik er wel wat van, maar de jongeren onderling zijn gewoon aan het ontdekken.'
Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag	3	'Er is geen sprake van groepsdruk, dat zorgt er bij mij voor dat ik zwaar en ernstig weg laat. Ikzelf denk dat seksualiteit een beetje een persoonlijk iets is. Dus om dat nou met zijn allen te gaan doen, vind ik misschien een eerste signaal dat het net wat over de grens gaat ofzo.'
Ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag	0	/
Zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag	1	'Het is heel gek om zo'n handeling met elkaar in een tent, in zo'n setting te doen. Het masturberen op zich is natuurlijk heel logisch dat jongens zich daar in gaan ontdekken, dat ze die handeling gaan doen. Maar ik vind dat als je op die leeftijd in zo'n setting dat doet, dat dat gek seksueel gedrag is.'

Tabel 3.2.3.1 Categorisatie casus 3

Het antwoord op basis van het Vlaggensysteem is **aanvaardbaar seksueel gedrag**. Er is sprake van wederzijdse toestemming en vrijwilligheid, alle partijen zijn gelijkwaardig aan elkaar, het gedrag is leeftijdsadequaat, het gedrag kan in de omgeving en context, en het gedrag kan geen negatieve gevolgen hebben.

Er werd door sommige respondenten getwijfeld of er toch echt geen sprake is van groepsdruk: *'Ik kan me niet voorstellen dat iedereen het even leuk vond om met zijn allen daar te zitten. Dat weet je nu niet in de casus, dat komt niet naar voren. Maar over het algemeen zit daar altijd wel iets van groepsdruk in.'* (). Dit maakt onder andere dat sommige respondenten voor lichtoverschrijdend seksueel gedrag hebben gekozen. De respondenten die voor aanvaardbaar seksueel gedrag hebben gekozen, noemen dat het belangrijk is dat ze allemaal lol hebben en dat dit misschien ook wel 'jongensdingen' zijn. Ze leggen uit dat het ook gewoon ontdekken is, al is het volgens hen misschien een wat gekke situatie.

3.4 DEELVRAAG 3: ERVARING

Voordat gevraagd is welke ervaringen de jeugd- en jongerenwerkers zelf hebben met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren, is hen gevraagd hoe zij vinden dat collega's hiermee om gaan.

Collega's

Sommige respondenten noemden dat ze zich kunnen voorstellen dat er collega's bij zijn die het lastig vinden om seksualiteit bespreekbaar te maken met de jongeren, maar dat hun directe collega's er hetzelfde in staan als henzelf. gaf aan dat een ingetogen collega ervoor zou zorgen dat

■ zich bekeken zou voelen. ■ zou zichzelf afvragen of ■ het wel goed doet en niet te ver gaat voor diegene.

■ gaf aan nog wel eens meegemaakt te hebben dat stagiaires wat meer moeite hadden met seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar maken.

Eigen ervaring bespreekbaar maken van seksualiteit

De jeugd- en jongerenwerkers hebben over het algemeen veel ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met de jongeren. Zo zijn er gesprekken gevoerd over seksuele oriëntatie (en het respecteren hiervan), het verschil tussen pornografie en realiteit, relaties, experimenten en het vrouwelijk lichaam (zowel over de anatomie als zelfbevrediging).

■ gaf aan nog niet zo veel ervaring te hebben met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren. Wanneer werd gevraagd naar een voorbeeld van een gesprek, vertelde een medewerker dat ■ een gesprek heeft gehad over respectvol blijven tegenover ■, in dit geval tegenover ■. *‘Maar echt over het onderwerp zelf heb ik nog niet gepraat,’* aldus ■. ■ noemde dat het zo kan zijn dat het simpelweg niet eerder is voorgevallen, of dat ■ signalen heeft gekregen die ■ destijds niet heeft herkend en dus niet naar heeft gehandeld. Ongeveer een week na het interview liet de respondent weten een gesprek te hebben gevoerd over seksualiteit met een jongere.

Door meerde respondenten is genoemd dat ervaring belangrijk is in het bespreekbaar maken van seksualiteit met de jongeren.

Tijdens het interview zijn ook vragen gesteld over factoren die invloed kunnen hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit. Ten eerste werd gevraagd welke invloed een bepaalde factor kan hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit met de jongeren. Ten tweede is gevraagd of deze factor hen ervan zou kunnen weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken. Op basis van de ervaringen die de medewerkers hier (niet) mee hebben gehad hebben zij deze vragen beantwoord.

Leeftijdsverschil

Het leeftijdsverschil kan een positieve invloed hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit met de jongeren. De medewerkers hebben namelijk meer ervaring op het gebied van seksualiteit. Hun kennis hierover kunnen ze delen met de jongeren.

In sommige gevallen kan het voor de jongeren makkelijker zijn om met een jeugd- en jongerenwerker te praten die een paar jaar ouder dan hen is, dan met een die meer dan 15 jaar van hen verschilt. In andere gevallen geldt dit juist weer andersom: *‘Door ervaring kun je dingen meer loslaten, waardoor je meer oog kunt hebben voor de groep’* (■).

Een aantal respondenten vinden het prettiger om met de wat oudere jongeren over seksualiteit te praten, dan met de wat jongere jongeren: *‘Dat heeft er puur mee te maken dat je echt moet gaan opletten wat je zegt. Met die wat oudere jongeren ben je wat meer onbegrensd. Die weten ongeveer wel hoe de vork in de steel zit. Jonge kinderen die hebben nog wat meer snoepjesverkering’* (■). ■ gaf aan toch wat handelingsverlegenheid te voelen bij jongeren van basisschoolleeftijd. Zij heeft dan het gevoel dat ■ ‘de deur opentrap’t: jongeren van die leeftijd hebben volgens ■ zelf nog niet te maken met seksualiteit waardoor je nog niet erg de diepgang in kunt.

Gender

■

Religie

De religie van de jongere heeft volgens de respondenten invloed op het bespreekbaar maken van seksualiteit met de jongeren. Vooral met moslimse jongeren is het lastiger om het over seksualiteit te hebben. Volgens sommige respondenten is het namelijk in deze religie een taboeonderwerp waar thuis niet veel over gesproken wordt.

Sommige jeugd- en jongerenwerkers zouden het gesprek voorzichtiger aankaarten met jongeren die een bepaald geloof hebben, dan met jongeren zonder geloof. Het zou deze respondenten er echter niet volledig van weerhouden om het gesprek aan te gaan. [REDACTED] gaf aan dat diegene het gesprek over homoseksualiteit niet aan gaat met moslimse jongeren. Uit ervaring weet deze respondent dat de moslimse jongeren een negatieve kijk op homoseksualiteit hebben, wat recht tegenover [REDACTED] eigen mening staat. Het gesprek zou [REDACTED] alleen maar frustratie oproepen. [REDACTED] gaf aan waarschijnlijk minder snel over seksualiteit te praten met islamitische jongeren, omdat volgens [REDACTED] seksualiteit bij hen gevoeliger ligt. [REDACTED] wil niet met deze jongeren of hun ouders botsen.

Diagnose

Een eventuele diagnose van de jongere kan ook invloed hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit volgens de respondenten. Wanneer met deze jongeren gesproken wordt, is het volgens hen verstandig om de manier van communiceren op hen aan te passen. Volgens [REDACTED] is het van belang om de jongere exact hetzelfde te behandelen als de rest in een groepssetting: *‘Die jongen bijvoorbeeld met een wat lager IQ, die komt hier altijd met zijn vrienden. Die zijn iets ‘normaler’. Als hij daarbij zit, wil ik niet dat hij het gevoel krijgt dat hij de mindere is. Dus dan pas ik me ook echt niet aan. Een individueel gesprek wordt een ander verhaal, maar in groepsverband niet. Dan wil ik ook wel hem het gevoel geven dat hij gewoon een van die groep is, en niet iemand anders’* ([REDACTED]).

De respondenten denken niet dat het hen ervan zou weerhouden om een gesprek over seksualiteit aan te gaan. Wel lijkt het [REDACTED] wel wat lastiger om over seksualiteit te praten met jongeren met de diagnose autisme of ADHD.

Introvert/extravert

De mening over of het lastiger is om met een introverte of extraverte jongere over seksualiteit te praten, verschilt onder de jeugd- en jongerenwerkers. Aan de ene kant noemen sommigen dat het voor hen niet uit maakt, maar dat je de manier waarop je het bespreekbaar maakt aan moet passen op de jongere. Aan de andere kant werd ook genoemd dat het met extraverte jongeren beter bespreekbaar kan zijn, omdat extraverte jongeren makkelijker praten en daardoor de situatie minder snel ongemakkelijk wordt. Het zou geen van de respondenten ervan weerhouden om het gesprek over seksualiteit aan te gaan.

Misbruik

Drie van de jeugd- en jongerenwerkers noemden dat eventuele sprake van misbruik ook invloed kan hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit: *‘Als je bijvoorbeeld signalen krijgt van misbruik,*

dan wordt het natuurlijk wel een heel ander iets. Dan wordt het een heel gevoelig en emotioneel verhaal' (). De reactie op vermoedens van seksueel misbruik zou volgens als handelingsverlegenheid bestempelt kunnen worden: *'Soms is er sprake van vermoedens van seksueel misbruik. Dat zijn spannende onderwerpen, dat vinden sommige collega's moeilijk. [Dan merk je bij collega's dat] als er vermoedens zijn van seksueel misbruik of kindermishandeling, dat ze dan handelingsverlegen worden'*.

Volgens kan de combinatie van het vermoeden van misbruik en een lagere leeftijd van de jongere het moeilijker maken om het erover te hebben, omdat je minder duidelijk kunt zijn. Dit kan volgens komen doordat het lastig is de signalen te herkennen, omdat er vaak gewerkt wordt vanuit een onderbuikgevoel.

3.5 DEELVRAAG 4: ONVEILIG GEVOEL

Deze deelvraag is opgesplitst in twee vragen: welke invloed heeft de verwachte emotie van de jongere op het bespreekbaar maken van seksualiteit en in welke mate hebben de jeugd- en jongerenwerkers een onveilig gevoel door de organisatie?

3.5.1 Onveilig gevoel organisatie

De vraag of de medewerkers een onveilig gevoel hebben door de organisatie is opgesplitst in drie vragen: hebben ze het gevoel dat ze fouten mogen maken, voelen ze zich gesteund in het bespreekbaar maken van seksualiteit en hoe zou de organisatie reageren wanneer er een klacht binnen komt?

Fouten maken

Het gevoel dat er fouten mogen worden gemaakt binnen de organisatie wordt door alle medewerkers gedeeld. Het belangrijkste is dat de fouten worden opgelost en dat ervan wordt geleerd. Wel is er aangegeven dat het geen onnodige fouten moet zijn.

Steun

Ook hebben de meeste jeugd- en jongerenwerkers het gevoel dat ze gesteund worden in het bespreekbaar maken van seksualiteit door WIJ Groningen: *'Dat merkte we vorig jaar. Naar aanleiding van de vragen van de meiden wilden we een avond bij elkaar zitten en het hebben over verschillende onderwerpen en verschillende filmpjes laten zien van die sekszusjes op Youtube. De collega's vonden dat een super leuk plan. Dan wordt er ook echt gezegd van: doen. Als je iets nodig hebt dan zeg je het maar'* (). gaf aan te verwachten dat de steun er is vanuit de organisatie: *'Mijn organisatie vind dat ik preventief moet werken. En daar valt seksualiteit onder, daar valt alcohol onder, daar valt drugs onder. Dus ja, daar word je in gesteund, want als ik het niet zo zou doen dan zou dat de andere kant zijn. Dan ben je geen goede jongerenwerker denk ik. Dan laat je een stuk preventie liggen'*.

Klacht

In het geval dat er door een inschattingsfout een klacht zou worden ingediend bij WIJ Groningen, is bij iedereen de verwachting dat de organisatie daar goed mee om zou gaan: *'Ik vind sowieso dat de organisatie goed met klachten om gaat. Dat dat vaak ook wel met je besproken wordt van hoe sta jij daar in, wat is er gebeurd. Het kan een keer gebeuren dat je een verkeerde weg in slaat en dat de jongere zich daardoor aangevallen voelt. Maar het gaat er vooral om, hoe pak je hem weer op en wat leer je ervan. Maar ik ben er niet bang voor hoor, dat je baan op het spel staat bij de WIJ'* (). Wel is er genoemd dat het natuurlijk wel afhangt van hoe zwaar de klacht is en hoe je tot dan toe hebt gefunctioneerd.

3.5.2 Verwachte emotie jongere

De jeugd- en jongerenwerkers zijn het erover eens dat de verwachte emotie van de jongere invloed kan hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit. In het geval dat ze een negatieve emotie verwachten, vinden de respondenten het belangrijk om op de jongeren aan te sluiten: *'Ik kan wel heel makkelijk over seks gaan praten enzo, terwijl de ander daar helemaal niet comfortabel bij is. Dan slaat die waarschijnlijk dicht, dus het is wel de bedoeling dat je de toon aanslaat die bij jouw gesprekspartner past. Dus ik denk wel dat je dat moet aanpassen aan diegene tegenover wie je staat'* ().

De verwachte emotie van de jongere zou de respondenten ervan kunnen weerhouden een gesprek te beginnen over seksualiteit, maar niet doordat ze niet weten wat ze moeten met de desbetreffende emotie. Ze willen niet over de grenzen gaan van de jongeren: *'Doordat je wel bepaalde emoties voelt en ziet, is dat wel bepalend voor de vragen die je stelt en hoe ver je gaat. Dus soms is het goed om het dan even te laten rusten en later verder te gaan. Soms is het ook goed om juist door te gaan. Maar het belangrijkste vind ik dat jongeren zich hier veilig voelen.'* (). gaf aan dat het wel lastiger zou kunnen zijn om seksualiteit bespreekbaar te maken met een stillere jongere: *'Vaak merk je als je het bespreekbaar maakt, dan is het toch een beetje lacherig doen. Ik heb dat liever, dat dat gebeurt, dan dat ze schrikken of inderdaad stil worden. Door een stille reactie wordt het voor mezelf ook heel ongemakkelijk'*. De verwachte emotie zou deze respondent er niet van weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken.

4 CONCLUSIE EN DISCUSSIE

In dit onderzoek is een antwoord gezocht op de hoofdvraag: 'In welke mate is er sprake van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar?'. Dit is onderzocht door middel van een kwalitatief onderzoek waarbij er interviews zijn afgenomen bij 9 jeugd- en jongerenwerkers.

Hoofdvraag

Uit dit onderzoek blijkt er sprake te zijn van een lichte mate van handelingsverlegenheid bij sommige van de geïnterviewde respondenten. Over de factoren leeftijdsverschil, gender, religie en vermoedens van seksueel misbruik zijn door deze respondenten uitspraken gedaan die handelingsverlegenheid aangeven. Zo gaf een medewerker aan signalen niet zo goed te kunnen herkennen, wat voor handelingsverlegenheid kan zorgen.

De respondenten die geen handelingsverlegenheid ervaren hebben aangegeven dat dit door hun eigen opvoeding en interesse in het onderwerp kan komen.

Deelvraag 1 Signalen herkennen

De eerste deelvraag is: 'In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen vertrouwen in het kunnen herkennen van signalen aangaande de behoefte van jongeren om te praten over seksualiteit?'. Bijna alle medewerkers konden verschillende signalen noemen: de jongere moet 'de deur openhouden', een directe vraag stellen, rond de medewerker hangen, opvallend of seksueel overschrijdend gedrag vertonen. Daarnaast gaven de meeste medewerkers aan in staat te zijn deze signalen te kunnen herkennen, met als slag om de arm dat er wel eens een signaal gemist kan worden. De medewerkers kunnen dus in voldoende tot goede mate signalen herkennen, met als uitzondering één medewerker.

Deelvraag 2 Kennis

De tweede deelvraag is: 'In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen kennis over de verschillende aspecten van de seksuele ontwikkeling van jongeren?'. Dit is op drie manieren onderzocht: door te vragen welk cijfer ze hun kennis zouden geven, over welke onderwerpen de respondenten meer informatie zouden willen en daarnaast door het bespreken van casussen. De jeugd- en jongerenwerkers gaven aan zichzelf gemiddeld een 7 te geven (ratio van 5.5 tot 8.5). De respondenten hebben een aantal onderwerpen genoemd waar zij graag meer kennis over zouden willen op doen: social media, updates over de seksuele ontwikkeling van jongeren, diversiteit, misbruik, signalen herkennen, het belang van seksualiteit bespreekbaar maken en het biologische/psychologische aspect achter seksualiteit.

De casussen zijn in totaal 10 keer verkeerd geclassificeerd (casus 1 6x, casus 2 0x, casus 3 4x). De uitleggen bij de 'foute' antwoorden waren echter vaak hetzelfde als de uitleg van het Vlaggensysteem. Na kort nadenken had elke respondent een duidelijk antwoord klaar. De geïnterviewde medewerkers van WIJ Groningen hebben voldoende tot goede kennis over de seksuele ontwikkeling van jongeren.

Deelvraag 3 Ervaring

De derde deelvraag is: 'In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?'. Praktisch alle jeugd- en jongerenwerkers hebben veel ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit. Één van de medewerkers gaf aan niet veel ervaring hiermee te hebben. Dit kan komen doordat deze medewerker niet precies weet wat signalen zouden kunnen zijn dat een jongere het over seksualiteit wil hebben of dat het van belang is.

De factoren leeftijdsverschil, gender, religie en vermoedens van seksueel misbruik zouden bij sommige respondenten kunnen zorgen voor handelingsverlegenheid.

Als er gekeken wordt naar de literatuur besproken in hoofdstuk 1 komt er veel overeen. Ten eerste bleek uit literatuur van Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019) en Van Gelderen en Bender (2010) dat leeftijdsverschil kan zorgen voor handelingsverlegenheid. Uit dit onderzoek is dit ook gebleken. Daarnaast hebben twee respondenten aangegeven niet over seksualiteit te willen praten met het andere geslacht, tenzij diegene het specifiek aan hen zou vragen. Dit is te koppelen aan literatuur van Van Gelderen en Bender (2010), waarin wordt genoemd dat wanneer seksualiteit niet duidelijk ingekaderd is in de amnesevraag, dit kan zorgen voor handelingsverlegenheid.

De respondent die aangaf minder snel over seksualiteit te praten met moslimse jongeren gaf als uitleg voorzichtig hiermee te zijn om de reactie van de ouders en omdat de jongere er misschien niet op zit te wachten. Deze uitleg is te koppelen aan literatuur van Van Gelderen en Bender (2010), waarin angst voor emotie van de ander wordt genoemd als reden voor handelingsverlegenheid. Een factor die niet omschreven is in de literatuur, is misbruik (in combinatie met een jonge leeftijd) als reden voor handelingsverlegenheid.

De respondenten die antwoorden gaven die duiden op handelingsverlegenheid hebben tussen de 0 en 5 jaar werkervaring. Het zou dus kunnen komen door de hoeveelheid ervaring.

Deelvraag 4 Onveilig gevoel

De vierde deelvraag is: 'In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen het gevoel dat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig is?'. Alle respondenten hebben aangegeven het gevoel te hebben dat zij fouten mogen maken binnen de organisatie, mits het geen zware/onnodige fouten zijn. Daarnaast hebben bijna alle respondenten aangegeven zich gesteund te voelen door de organisatie in het bespreekbaar maken van seksualiteit. De medewerkers die dit gevoel niet hadden, gaven aan de organisatie niet echt te 'zien' omdat deze zo groot is, wat betekent dat ze deze steun ook niet kunnen ervaren. Indien er een klacht zou worden ingediend, zijn alle jeugd- en jongerenwerkers het erover eens dat WIJ Groningen dit goed op zou pakken. Er is waarschijnlijk geen sprake van een onveilig gevoel bij de geïnterviewde medewerkers die ontstaat door de organisatie WIJ Groningen.

De verwachte emotie van de jongere kan invloed hebben op het bespreekbaar maken van seksualiteit, maar praktisch alleen omdat de medewerkers goed willen aansluiten op de jongeren. De verwachte emotie zou de geïnterviewde medewerkers er niet van weerhouden een gesprek te voeren over seksualiteit. De verwachte emotie van de jongere veroorzaakt dus ook geen onveilig gevoel. Dit betekent dat de vierde deelvraag beantwoord kan worden als: de jeugd- en jongerenwerkers hebben niet het gevoel dat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig is.

Sterktes en zwaktes van het onderzoek

Nadat een onderzoek is uitgevoerd, is het belangrijk om kritisch te zijn op het verloop van het onderzoek en de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd. In deze alinea's zal worden besproken wat de sterke en zwakke punten van het onderzoek zijn.

Een sterk punt van het onderzoek is dat het interviewschema gebaseerd is op verschillende literatuur over handelingsverlegenheid. Veel aspecten van handelingsverlegenheid zijn meegenomen in het interviewschema, wat het een sterk onderzoeksinstrument maakt. Daarnaast is er tijdens de interviews veel doorgevraagd, waardoor er op die manier het beste kon worden aangesloten op de geïnterviewde. Zoals aangegeven in hoofdstuk 2 is het voor een taboeonderwerp als seksualiteit de beste keuze geweest om gebruik te maken van kwalitatief onderzoek, zodat de respondenten hun verhaal in hun eigen woorden te kunnen vertellen. Hierdoor is er minder ruimte voor interpretatie. Verder is de validiteit van dit onderzoek gewaarborgd door in de uitnodigingsmail aan te geven dat van belang is ook medewerkers die van zichzelf weten dat ze het lastig vinden om het over seksualiteit te hebben te interviewen. [REDACTED]

De vraag 'Welke invloed heeft de verwachte emotie van de jongere op het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?' is gebaseerd op literatuur van Van Gelderen en Bender (2010). In deze literatuur wordt aangehaald dat angst voor de emotie van de ander voor handelingsverlegenheid kan zorgen. Achteraf gezien had deze vraag het beste opgevolgd, en daarmee gespecificeerd, kunnen worden door middel van de vraag 'Welke invloed heeft een bedreigende/boze emotie op het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?'. Deze vraag had namelijk aangesloten op literatuur van Berends (2017). Hierin wordt omschreven dat handelingsverlegenheid kan ontstaan doordat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig voelt. Dit onveilige gevoel kan o.a. ontstaan doordat de persoon een emotie toont waardoor de persoon die de vraag stelt zich onveilig voelt.

Verder is in dit onderzoek niet het gedeelte over of de jongere behoort tot een culturele minderheidsgroep meegenomen, wat genoemd is in literatuur van Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019). Het onderwerp is wel meegenomen in de interviews, maar er ontstond teveel onduidelijkheid over wat een culturele minderheidsgroep precies inhield. De onderzoeker had zich hier zelf meer over kunnen inlezen zodat er hierop verduidelijking kon worden geschept.

Tijdens dit onderzoek zijn er 9 van de ongeveer 50 jeugd- en jongerenwerkers bij WIJ Groningen geïnterviewd. Dit is mogelijk niet representatief voor alle jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen. In de uitnodigingsmail is expliciet aangegeven dat het belangrijk is om juist mensen die het lastig vinden om seksualiteit bespreekbaar te maken te interviewen. Dit is in de uitnodigingsmail gezet om te voorkomen dat alleen jeugd- en jongerenwerkers die geen moeite hebben met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren zouden reageren. Of deze toevoeging het bedoelde effect heeft gehad, kan niet met zekerheid worden gezegd.

Ten slotte lag de focus van het onderzoek op de genoemde redenen voor handelingsverlegenheid, waardoor redenen voor het geen moeite hebben met het bespreekbaar maken hiervan niet voldoende zijn meegenomen.

Implicaties

In deze alinea zal worden besproken wat de gevolgen van dit onderzoek kunnen zijn.

In het volgende hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven op basis van de resultaten en conclusies.

Deze aanbevelingen zijn meer bedoeld als preventie, aangezien is gebleken dat er sprake is van lichte handelingsverlegenheid bij sommige respondenten, maar niet in zo'n ernstige mate dat er acuut iets aan gedaan moet worden. Indien de aanbevelingen niet worden toegepast, zou dit geen directe negatieve gevolgen hebben.

5 AANBEVELINGEN

Op basis van de resultaten en de daaruit voortvloeiende conclusies, zullen in dit hoofdstuk aanbevelingen worden gedaan. Uit de conclusie bleek dat er een lichte sprake is van handelingsverlegenheid bij sommige respondenten, maar niet in zo'n ernstige mate dat er acuut iets aan gedaan moet worden. Deze aanbevelingen dienen dus meer als preventie dan als oplossingen.

In de aanbevelingen wordt de nadruk gelegd op het herkennen van signalen, het uitbreiden van de kennis en de ervaringen van de jeugd- en jongerenwerkers met het bespreekbaar maken van seksualiteit. Er wordt geen aandacht besteed aan het onderdeel onveilig gevoel, omdat de respondenten aangaven hier geen hinder van te ervaren. WIJ Groningen creëert dus een veilige werksfeer.

In hoofdstuk 1 is omschreven dat WIJ Groningen het belangrijk vindt om de kennis van hun medewerkers op peil te houden en ze, indien nodig, handvaten te geven. De aanbevelingen zullen hier op aansluiten.

Vervolgonderzoek

Als eerste zou er een 'enquête' verspreid kunnen worden onder de jeugd- en jongerenwerkers, wellicht onder alle medewerkers van WIJ Groningen. Met 'enquête' wordt bedoeld dat het om één vraag gaat: aangaande het onderwerp seksualiteit, over welke onderwerpen zouden de medewerkers graag meer kennis worden bijgebracht? Door middel van deze vraag kan een duidelijk beeld worden geschetst van de kennis behoefte van de werknemers en kan hierop worden aangesloten.

Zoals eerder aangegeven zouden er pas conclusies kunnen worden getrokken over de mate van handelingsverlegenheid bij alle jeugd- en jongerenwerkers wanneer iedere medewerker geïnterviewd zou worden. Door de beperkte tijd waarin dit onderzoek is uitgevoerd is er namelijk geen volledige saturatie ontstaan. Dit onderzoek zou dus uitgevoerd kunnen worden bij alle jeugd- en jongerenwerkers. De factor culturele minderheidsgroep dient dan wel meegenomen te worden, omdat dat niet is gedaan in dit onderzoek, zoals besproken in hoofdstuk 4.

Ook zou dit onderzoek uitgevoerd kunnen worden bij de jeugdgeneralisten. Jeugdgeneralisten worden ingezet wanneer er duidelijk sprake is van een heftiger probleem. Omdat hun expertise wordt gevraagd wanneer er duidelijk sprake is van een heftiger probleem, kunnen jeugdgeneralisten het lastig vinden om op een laagdrempelige manier met de jongeren te communiceren.

Uit het onderzoek van Urry, Chur-Hansen en Khaw (2019), genoemd in hoofdstuk 1, bleek dat er ook andere redenen naast handelingsverlegenheid kunnen zijn om het niet over seksualiteit te hebben met jongeren. Zij noemden verschillende oorzaken, waaronder: het niet hebben van een therapeutische band, de therapeutische band niet willen schaden, het niet praktisch vinden om aan te kaarten, het geen prioriteit vinden, het geen rol van de klinici vinden. Daarnaast is de verwachting dat het belang niet inzien en niet de verantwoordelijkheid voelen redenen kunnen zijn om niet over seksualiteit te beginnen. Deze redenen zouden kunnen worden onderzocht in een vervolgonderzoek.

Voorlichtingen

Uit het onderzoek is gebleken dat de kennis op peil gehouden kan worden door aandacht te besteden aan de volgende onderwerpen: social media, updates over de seksuele ontwikkeling van jongeren, diversiteit, misbruik, signalen herkennen, het belang van seksualiteit bespreekbaar maken en het biologische/psychologische aspect achter seksualiteit.

Uit de resultaten is gebleken dat er sprake is van een lichte handelingsverlegenheid aangaande de volgende factoren: leeftijdsverschil, gender, religie en vermoedens van seksueel misbruik. Door middel van voorlichtingen kan worden uitgelegd hoe er over seksualiteit gepraat kan worden met basisschoolleeftijd jongeren, jongeren met een andere gender dan die van zichzelf, moslimse jongeren en jongeren waarbij er sprake is van misbruik. In bijlage 4 staat beschreven wat voor soort informatie er opgenomen zou kunnen worden in deze voorlichtingen.

Dit kan door middel van voorlichtingen. De GGD zou bijvoorbeeld weer uitgenodigd kunnen worden om de nieuwste feiten en cijfers te presenteren aangaande de seksuele ontwikkeling van jongeren. Een andere manier om de kennis over te brengen, kan zijn door middel van document waarin de reeds genoemde onderwerpen worden behandeld. De medewerkers zouden dit document in hun eigen tijd kunnen lezen.

Vlaggensysteem training

Om handvaten te kunnen bieden op het gebied van signalen herkennen, kan het Vlaggensysteem worden geboden als handvat. Het Vlaggensysteem categoriseert seksueel gedrag op basis van zes criteria (Frans & Franck, 2010): wederzijdse toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, ontwikkelingsadequaat, contextadequaat en zelfrespect. Op basis van deze zes criteria kan seksueel gedrag worden gecategoriseerd als seksueel aanvaardbaar gedrag, licht grensoverschrijdend seksueel gedrag, ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag en ernstig seksueel grensoverschrijdend gedrag (zie bijlage 5 voor een uitgebreide uitleg met voorbeelden) .

Door middel van een trainingsdag kan het Vlaggensysteem worden geïntroduceerd bij de jeugd- en jongerenwerkers. De trainingsdag zou als volgt in elkaar kunnen zitten:

- Uitleg over het Vlaggensysteem
- Oefenen met casussen
 - De zes criteria labelen
 - De casus categoriseren
 - Aangeven hoe te handelen in de desbetreffende situatie

Tijdens het onderzoek bleken de respondenten het bespreken van de casussen interessant en leuk te vinden. Hierom is de verwachting dat een Vlaggensysteem training de aandacht zal wekken en goed zal aanslaan.

De maand van liefde en genot: buddy-systeem

De maand van liefde en genot laat zien dat WIJ Groningen proactief bezig is als het gaat om seksualiteit bespreekbaar maken met jongeren. Door zo'n maand te organiseren wordt de stap voor jongeren kleiner gemaakt om te beginnen over seksualiteit met de medewerkers.

Uit de interviews is gebleken dat medewerkers zich vrijwillig kunnen aanmelden om mee te doen aan de maand van liefde en genot. Het is dan o.a. de bedoeling dat deze medewerkers in de tour of love bus gaan zitten om het te hebben over seksualiteit met jongeren.

Volgens Bandura (1986) kunnen mensen leren door naar het gedrag van anderen te kijken en te zien wat de consequenties van dat gedrag zijn. Dit heet observationeel leren. Deze theorie zou toegepast kunnen worden door een buddy-systeem te introduceren tijdens de maand van liefde en genot. Het is dan de bedoeling dat iedere jeugd- en jongerenwerker zich minstens één keer aanmeldt voor de maand van liefde en genot. Een medewerker die ervaring heeft met de werkzaamheden tijdens deze maand wordt gekoppeld aan een medewerker die niet eerder mee heeft gedaan. De medewerker die voor het eerst mee doet heeft dan de kans om observationeel te leren en ervaring op te doen aangaande het praten over seksualiteit met jongeren.

In een gesprek met de opdrachtgeefster bleek dat WIJ Groningen graag de jeugdgeneralisten meer samen wil brengen met de jeugd- en jongerenwerkers. Het buddy-systeem tijdens de maand van

liefde en genot zou hierbij dus ook ingezet kunnen worden: een ervaren jeugd- en jongerenwerker werkt dan samen met een jeugdgeneralist.

Door mee te doen aan de maand van liefde en genot wordt er tevens een bewustzijn gecreëerd: seksualiteit speelt een rol in het leven van jongeren en moet dus geadresseerd worden.

LITERATUURLIJST

- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Benders, L. (2020, 23 juli). *Hoeveel interviews houd je voor je scriptie?* Geraadpleegd op 4 maart 2021, van <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/hoeveel-mensen-moet-je-interviewen/>
- Berends, W. (2017, 22 november). *Van handelings- verlegenheid naar handelingsbereidheid*. Geraadpleegd op 16 februari 2021, van <https://www.ncj.nl/actueel/blogs/blogpost/van-handelingsverlegenheid-naar-handelingsbereidheid>
- Frans, E., & Franck, T. (2010). *Vlaggensysteem*. Antwerpen, België: Garant.
- Handelingsverlegen professionals*. (2010, 18 maart). Geraadpleegd op 15 februari 2021, van <https://www.zorgwelzijn.nl/blog/handelingsverlegen-professionals-zwz015372w/>
- Joemmanbaks, F., De Graaf, H., Meijer, S., & Heijne, J. (2021). *Seksuele gezondheid van jongeren in Nederland tijdens de coronacrisis*. Rutgers. Geraadpleegd van https://www.rutgers.nl/sites/rutgersnl/files/PDF-Onderzoek/Jongeren%2C%20seks%20en%20corona%202_DEF.pdf
- Liefde, Seks en Islam. (z.d.). *De islam beveelt seksuele voorlichting juist aan*. Geraadpleegd op 25 mei 2021, van <https://islamenliefde.maroc.nl/ervaringsverhaal/de-islam-beveelt-seksuele-voorlichting-juist-aan/>
- Migchelbrink, F. (2014). *Handboek praktijkgericht onderzoek* (2de editie). Amsterdam, Nederland: SWP.
- Rutgers. (2021, 8 februari). *Corona belemmert de seksualiteit van jongeren*. Geraadpleegd op 26 februari 2021, van <https://www.rutgers.nl/nieuws-opinie/nieuwsarchief/corona-belemmert-de-seksualiteit-van-jongeren>
- Seksindepraktijk. (z.d.). *Wanneer begint u over seksualiteit?* Geraadpleegd op 16 maart 2021, van <https://www.seksindepraktijk.nl/bespreken/seksualiteit-proactief-bespreken/wanneer-begint-u-over-seksualiteit>
- Seksuele vorming. (z.d.-a). *De seksuele ontwikkeling van 12 tot 15 jaar*. Geraadpleegd op 6 maart 2021, van <https://www.seksuelevorming.nl/onderwijssoort/de-seksuele-ontwikkeling-van-12-tot-15>
- Seksuele vorming. (z.d.-b). *Seksuele ontwikkeling van 15 tot 19 jaar*. Geraadpleegd op 6 maart 2021, van <https://www.seksuelevorming.nl/onderwijssoort/voortgezet-onderwijs/seksuele-ontwikkeling/seksuele-ontwikkeling-van-15-tot-19-jaar>
- Stam, C. (2019, 7 mei). *‘Wil je niet over seksualiteit praten, kies dan een ander beroep’*. Geraadpleegd op 10 februari 2021, van <https://www.zorgwelzijn.nl/wil-je-niet-over-seksualiteit-praten-kies-dan-een-ander-beroep/>
- Transgender Infopunt. (z.d.). *Genderontwikkeling*. Geraadpleegd op 6 maart 2021, van

<https://transgenderinfo.be/m/identiteit/genderontwikkeling/>

Urry, K., Chur-Hansen, A., & Khaw, C. (2019). *'It's just a peripheral issue': A qualitative analysis of mental health clinicians' accounts of (not) addressing sexuality in their work*. International Journal of Mental Health Nursing, 28(6), 1278–1287. <https://doi.org/10.1111/inm.12633>

Van der Doef, S. (2009). *Kinderen en seksualiteit* (2de ed.). Utrecht, Nederland: Kosmos.

Van Engelen, N. (2016). *Let's talk about sex* (Scriptie). Geraadpleegd van <http://gezondseksueelgedrag.nl/wordpress/wp-content/uploads/Lets-talk-about-sex-0-9-publicatieversie.pdf>

Van Gelderen, G., & Bender, J. (2010). *Durf jij over seks te beginnen?* Tijdschrift voor praktijkondersteuning, 5(3), 76–79. <https://doi.org/10.1007/s12503-010-0041-7>

Van Gemert, M. (2019). *Praktijkboek Praten Met Kinderen over Kindermishandeling*. Houten, Nederland: Bohn Stafleu van Loghum. <https://doi.org/10.1007/978-90-368-1436-2>

Van Oosten, N., Van der Vlugt, I., & Brants, L. (2009). *Seksespecifieke hulpverlening* (2de ed.). Bussum, Nederland: Coutinho.

WIJ Groningen. (2020, 16 april). *Over WIJ Groningen*. Geraadpleegd op 9 februari 2021, van <https://wij.groningen.nl/over-wij-groningen/>

WIJ Groningen. (z.d.). *Jeugd- en jongerenwerk*. Geraadpleegd op 26 februari 2021, van <https://wij.groningen.nl/ontmoeten-en-meedoen/jongerenwerk/>

WHO Regional Office for Europe. (2010). *Standards for Sexuality Education in Europe*. Federal Centre for Health Education, BZgA. Geraadpleegd van https://www.bzga-whocc.de/fileadmin/user_upload/WHO_BZgA_Standards_English.pdf

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 INTERVIEWSCHEMA JEUGD- EN JONGERENWERKERS

Onderwerp	Vragen
Voorstellen	• Naam onderzoeker • Inleiding onderzoek • Doel onderzoek
Algemeen	• Hoelang ben je werkzaam als jeugd- en jongerenwerker bij WIJ Groningen? • Je werkt met de doelgroep jeugd- en jongeren, om welke minimale en maximale leeftijd gaat het dan?
Seksualiteit als begrip	• Hoe zou jij seksualiteit omschrijven? Wat houdt het in?
Belang	• Wanneer vind je het gepast om over seksualiteit te praten met jongeren? • Hoe belangrijk vind je het om over seksualiteit te praten met jongeren?
Verantwoordelijkheid medewerker	• In welke mate denk je dat het jouw verantwoordelijkheid is om over seksualiteit te praten met jongeren?
Ervaringen	• Kan je je een situatie herinneren dat je handelingsverlegenheid aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met een jongere hebt gezien bij een collega? Zo ja, omschrijf de situatie. • Heb je ooit een gesprek gevoerd met een jongere over seksualiteit? ○ Ja: hoe ging dit gesprek? Hoe kwam dit tot stand? ○ Nee: heb je ooit het gevoel gehad dat dit wel had moeten gebeuren? Welk gevoel zou je hebben bij een gesprek over seksualiteit met een jongere? Ongemak, ontspannenheid, neutraal, naar etc.
Signalen	• In welke mate denk jij signalen te herkennen dat het van belang is om over seksualiteit te praten met een jongere?
Kennis	• Van een schaal van 1 tot 10, in hoeverre denk je kennis te hebben over de verschillende aspecten van de seksuele ontwikkeling van jongeren? • Welke kennis zou je nog graag bijgebracht worden?

Emotie van de ander	• Welke invloed heeft de verwachte emotie van de ander op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou de verwachte emotie van de jongere jou er van kunnen weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken?
Veiligheidsgevoel organisatie	• Heb je het idee dat je fouten mag maken in deze organisatie? • Voel je je door je team en instelling gesteund als je seksualiteit bespreekbaar maakt? • Wat zou er gebeuren als je een inschattingsfout maakt aangaande seksualiteit bespreekbaar maken met jongeren (waardoor bv. een klacht wordt ingediend)?
Verschil ten opzichte van henzelf	• Welke invloed heeft een eventueel leeftijdsverschil tussen jou en de jongere op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou een bepaald leeftijdsverschil tussen jou en de jongere jou ervan kunnen weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken? • Welke invloed heeft de gender van de jongere (anders of hetzelfde als die van jou) op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou de gender van de jongere jou ervan kunnen weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken? • Welke invloed heeft de religie van de jongere op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou de religie van de jongere jou ervan kunnen weerhouden om seksualiteit bespreekbaar te maken? • Welke invloed heeft de culturele groep (minderheidsgroep/meerderheidsgroep) op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou de culturele groep waartoe de jongere behoort jou ervan kunnen weerhouden seksualiteit bespreekbaar te maken?

	• Welke invloed heeft het 'type' jongere (introvert/extravert, LvB, ASS etc.) op het bespreekbaar maken van seksualiteit? ○ Zou het 'type' jongere jou ervan kunnen weerhouden seksualiteit bespreekbaar te maken?
Invloeden op praten over seksualiteit	• Waardoor denk jij dat professionals het (niet) moeilijk vinden om met jongeren te praten over seksualiteit en seksueel gedrag?

Casussen (op basis van het Vlaggensysteem):

- Een jongen van 15 laat zijn penis zien voor de webcam aan zijn vriendin.
 - Twee meisjes van 13 jaar strelen elkaar over en tussen de benen. Ze vinden het fijn.
 - Een groepje van zes 17-jarige jongens zijn op kamp met de scouts. Ze hebben zich afgezonderd in een van de tenten en masturberen zich. Ze hebben veel lol.
1. Aanvaardbaar seksueel gedrag
 2. Licht grensoverschrijdend seksueel gedrag
 3. Ernstig grensoverschrijdend seksueel gedrag
 4. Zwaar grensoverschrijdend seksueel gedrag

BIJLAGE 2 TOESTEMMINGSFORMULIER

Beste jeugd- en jongerenwerker,

Het interview zal worden opgenomen en getranscribeerd om op deze manier de antwoorden te kunnen analyseren. Wanneer de scriptie is goedgekeurd zullen de opnames evenals het e-mailcontact door mij worden verwijderd. In de scriptie zullen uw antwoorden geanonimiseerd worden verwerkt.

Met dit formulier geef ik, _____, Sanne Warringa toestemming om het interview op te nemen en mijn antwoorden geanonimiseerd te verwerken in haar scriptie.

Datum

Handtekening

Handtekening Sanne Warringa

BIJLAGE 3 FORMULIER ZORGVULDIG OMGAAN MET PROEFPERSONEN

Hieronder is het formulier 'Zorgvuldig omgaan met proefpersonen' te zien. Hierin wordt omschreven op welke manier er met de proefpersonen (geïnterviewden) om is gegaan, namelijk op een ethisch verantwoorde manier.

Project / vak / studieonderdeel:	Afstudeerscriptie
Docent / coach:	Wieke Dalenberg
Onderwerp:	Handelingsverlegenheid bij jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit van jongeren.
Begin- en eindtijd van het onderzoek:	8 februari 2021 – 30 mei 2021
Beschrijving van het onderzoek (kort maar volledig):	In dit onderzoek zal worden onderzocht in welke mate er sprake is van handelingsverlegenheid bij de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen aangaande het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren tussen de 10 en 23 jaar.

Ondergetekende(n) verklaart (verklaren) zonder voorbehoud en naar waarheid bijgaand formulier te hebben ingevuld in verband met in het kader van de opleiding Toegepaste Psychologie uit te voeren onderzoek.

Naam van de student(en):	Handtekening:
Sanne Warringa	

Datum: 06/03/2021

	Aankruisen indien van toepassing		Beantwoord onderstaande vragen als in de vorige kolom het vakje met → is aangekruist.	Kan hier redelijkerwijs toch nog schade uit ontstaan? (kruis het juiste vakje aan)	
	A		B	C	
1 Privacy / anonimiteit				Nee	Ja
1.1 Ken je de naam van proefpersonen? Heb je adresgegevens?	Nee ↙	Ja → X	Hoe is de anonimiteit gegarandeerd? (<i>Denk aan het niet opnemen van persoonlijke gegevens in een verslag, het veranderen van namen en gegevens enzovoort.</i>) Wanneer worden de gegevens vernietigd en wie is daar verantwoordelijk voor? Als naam van proefpersoon of een bedrijf of dergelijke toch wordt gepubliceerd, geven de betrokkenen daar dan expliciet toestemming voor?	Ik zal de namen van de proefpersonen kennen, maar in de scriptie zullen ze geanonimiseerd worden. Verder zal ik de e-mailadressen hebben van de proefpersonen, zodat ik hen via de mail kan uitnodigen voor het onderzoek. Wanneer de scriptie is goedgekeurd zal ik deze e-mailadressen verwijderen uit mijn e-mailgeschiedenis, inclusief de mailwisseling. Verder zal ik wanneer de scriptie goedgekeurd is de opnames van de interviews verwijderen.	
1.2 Ken je het e-mailadres van de proefpersonen?	Nee ↙	Ja → X	Hoe zorg je ervoor dat het adres uit je adressenlijst verdwijnt (sent items, contactpersonen, inbox, andere mappen enzovoort), o.a. met het oog op spam / verspreiding van virussen? (Verder als bij 1.1)	I.v.m. het coronavirus zal het contact via de mail gaan. Wanneer de scriptie is goedgekeurd zal al het mailcontact verwijderd worden.	
1.3 Beschik je over (andere) persoonlijke gegevens?	Nee ↙	Ja → X	Zijn deze gegevens nodig? Waarom? (Verder als bij 1.1)	Ik zal hun functie binnen WIJ Groningen kennen. Dit is nodig, zodat ik zeker weet dat hun input van belang is voor mijn onderzoek. Verder zal ik de leeftijd weten. Het kan zijn dat de leeftijd van de respondenten invloed heeft op de mate van handelingsverlegenheid.	
1.4 Komen proefpersonen op foto of op beeld- of geluidband te staan?	Nee ↙	Ja → X	Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Wie krijgen dit materiaal te zien / horen? Geven proefpersonen hier nadrukkelijk toestemming voor? (Verder als bij 1.1)	De interviews zullen worden opgenomen, mits hier toestemming voor wordt gegeven door de geïnterviewde. Deze toestemming zal zowel op geluid te horen zijn als op schrift staan. Ik ben de enige die de	

				interviews te horen zal krijgen. Wanneer de scriptie is goedgekeurd zullen de opnames door mij verwijderd worden.	
1.5 Wordt er gewerkt met bekenden van de onderzoekers?	Nee X ⬇	Ja ➔	Bestaat de mogelijkheid van rolverwarring? Zijn er problemen denkbaar op het gebied van privacy of bijvoorbeeld strijdigheid van belangen en de verhouding die kan ontstaan door een lastige testuitslag? Wat wordt er gedaan om deze problemen te voorkomen? Welke alternatieve oplossingen zijn overwogen en waarom zijn die niet toegepast?		

2 Informatie en toestemming					
2.1 Wordt proefpersonen expliciet om toestemming gevraagd?	Ja ⬇ X	Nee ➔	Waarom niet?		
2.2 Worden proefpersonen vooraf op de hoogte gebracht van het doel van het onderzoek / de interventie?	Ja ⬇ X	Nee ➔	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?		
2.3 Wordt proefpersonen naar waarheid duidelijk gemaakt wie de opdrachtgever is / welke belangen de opdrachtgever heeft?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?		
2.4 Kunnen proefpersonen deelname weigeren?	Ja ⬇ X	Nee ➔	Waarom niet?		
2.5 Kunnen proefpersonen op elk moment stoppen / van verdere medewerking afzien?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet?		
2.6 Wordt het proefpersonen duidelijk gemaakt in welke rol je met ze werkt? (Bijvoorbeeld om van te leren, als medewerker voor een opdrachtgever)	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?		
2.7 Wordt proefpersonen de mogelijkheid geboden op de hoogte te worden gebracht van uitkomsten / resultaten?	Ja X	Nee ➔	Waarom niet?		

3.3 Kunnen er groeperingen (denk ook aan kwetsbare groepen / minderheden) door deelname aan of bijvoorbeeld uitkomsten van onderzoek of publiciteit erover ervan nadeel ondervinden?	Nee X ↙	Ja → X	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte?		
3.4 Kunnen organisaties en dergelijke (bijvoorbeeld school of woningbouwcorporatie die er 'slecht' van afkomt) nadelen ondervinden van de uitkomsten van of publiciteit rond het onderzoek?	Nee ↙	Ja → X	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn betreffende organisaties hiervan op de hoogte?	Het is een mogelijkheid dat er uit het onderzoek komt dat de handelingsverlegenheid groot is. Ook al blijkt dit, door dit onderzoek laat WIJ Groningen blijken te willen blijven ontwikkelen. Verder kan er door middel van dit onderzoek, in het geval dat er sprake is van een grote handelingsverlegenheid, advies worden gegeven over hoe dit verbeterd kan worden. Op deze manier zou dit onderzoek geen nadelige gevolgen moeten veroorzaken voor zowel de proefpersonen als de organisatie. De opdrachtgever kan er alsnog voor kiezen de scriptie vertrouwelijk te maken, wat betekent dat alleen ikzelf, Wieke Dalenberg, Nena Hageman en een tweede beoordelaar de scriptie kunnen lezen en dat de scriptie dus niet gepubliceerd wordt. Op deze manier kan ervoor worden gezorgd dat eventuele schadelijke informatie niet verder gedeeld kan worden. De proefpersonen en de organisatie kunnen zich bewust zijn van eventuele nadelen (zoals blijkt dat er niet veel kennis is en een grote handelingsverlegenheid), maar ik zal het niet expliciet noemen bij de	

				proefpersonen. Dit kan ervoor zorgen dat de proefpersonen zenuwachtig worden en hierdoor de vragen sociaal acceptabel beantwoorden.	
3.5 Kunnen er op basis van het onderzoek beslissingen worden genomen (door bijvoorbeeld opdrachtgever) die nadelig kunnen zijn voor bepaalde (groepen) mensen?	Nee X ⬇	Ja →	Welke beslissingen kunnen voor wie nadelig zijn? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn andere betrokkenen hiervan op de hoogte?		
3.6 Kunnen uitkomsten / testuitslagen schokkend / naar zijn voor de betrokkene?	Nee X ⬇	Ja →	Worden er vooraf afspraken gemaakt over de bespreking van de uitkomsten / uitslagen? Is er de mogelijkheid van opvang, nazorg of doorverwijzing geregeld?		

4. Afweging voor- en nadelen					
Als er in het voorgaande zaken zijn waarmee proefpersonen of anderen te kort kan worden gedaan, staan daar wellicht voordelen van het onderzoek tegenover (verbetering van de situatie van mensen, onderwijs-/leerdoeleinden, verdiensten e.d.). Zijn er zulke voordelen?	Ja X	Nee →	Welke voordelen zijn dat? In hoeverre wegen de nadelen op tegen deze voordelen? Door dit onderzoek kan de begeleiding door jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen alleen maar worden verbeterd. Dit is voordelig voor zowel WIJ Groningen als voor de jongeren van Groningen.		

BIJLAGE 4 AANBEVELINGEN: VOORLICHTINGEN

Uit de conclusies is gebleken dat er sprake is van een lichte handelingsverlegenheid aangaande de factoren leeftijdsverschil, gender, religie en vermoedens van seksueel misbruik. In deze bijlage wordt per factor uitgelegd hoe er mee omgegaan kan worden.

Jongeren van 10 tot 12 jaar

Tijdens de interviews is genoemd dat een respondent het lastiger vond om te praten over seksualiteit met jongeren met een basisschoolleeftijd. Aangezien dit onderzoek zich richt vanaf 10 jaar, zal advies worden gegeven op welke manier er over seksualiteit gepraat kan worden met jongeren van 10 tot 12 jaar oud. Alle informatie hierover die zal worden gegeven, is afkomstig van het boek 'Kinderen en seksualiteit', door Van der Doef (2009).

Jongeren van 10 tot 12 jaar ontwikkelen zich volop: de eerste lichamelijke en emotionele veranderingen vinden plaats, ze ontwikkelen hun seksuele voorkeur, het masturberen begint toe te nemen, niet iedereen wil meer aangeraakt worden, het zelfbeeld wordt ontwikkeld, vriendschappen ontstaan, verliefd zijn begint, seksuele normen en waarden worden ontwikkeld, de volwassen seksualiteit begint steeds interessanter te worden en ten slotte neemt de preutsheid toe.

Jongeren van deze leeftijd hebben al veel kennis, misschien meer dan je zou denken. Zo zouden ze op deze leeftijd moeten weten hoe de geslachtsdelen van beide geslachten eruit zien, hoe ze heten en waar ze voor dienen. Daarnaast horen ze te weten wat er bij beide geslachten gaat veranderen in de puberteit en dat dat per persoon kan verschillen.

Ook weten jongeren van deze leeftijd hoe de voortplanting werkt. Ze beseffen dat een meisje zwanger kan raken vanaf het moment dat ze ongesteld is geworden en dat jongens vanaf hun eerste zaadlozing iemand zwanger kunnen maken. Het is goed om aan te kaarten dat vrouwen ook zwanger kunnen worden op een andere manier, zoals door IVF.

Jongeren zullen ook gaan horen over abortussen. Er kan hen verteld worden wat dit zijn en waarom sommige vrouwen ervoor kiezen een abortus te nemen.

Verder weten ze dat mensen seks kunnen hebben zonder zwanger te worden, zolang er anticonceptie wordt gebruikt. Er kan hen verteld worden dat er meer anticonceptiemiddelen bestaan naast het condoom en de pil, zoals een spiraaltje of de prikpil. Het is goed voor de jongeren om verschillende vormen van anticonceptie te zien en te voelen.

Ze moeten ook weten dat een condoom niet alleen tegen zwangerschappen werkt, maar dat het bovenal een soa kan voorkomen. Er kan hen uitgelegd worden dat andere voorbehoedsmiddelen, zoals de pil, een soa niet kunnen voorkomen. Jongeren van deze leeftijd kan verteld worden over de verschillende soa's die er zijn en hoe je ze kunt krijgen. Meer dan twee veelvoorkomende soa's hoeven niet genoemd worden. Denk hierbij aan chlamydia of herpes.

Met jongeren van deze leeftijd kan ook gepraat worden over een aantal vaardigheden die van belang zijn voor het beleven van een gezonde seksuele relatie. Hierbij kan gedacht worden aan bewust beslissingen nemen. Om dit te kunnen doen moeten ze eerste alle voor- en nadelen tegen elkaar op kunnen wegen.

Ten slotte kan gepraat worden over hoe ze iemand kunnen benaderen op wie ze verliefd zijn, of juist op wat voor manier ze een relatie kunnen verbreken. Seksuele oriëntatie en de bijbehorende benaming kan ook besproken worden: mensen van hetzelfde geslacht kunnen een relatie aan gaan.

Religie

Meerdere respondenten hebben verteld dat moslimse jongeren het lastiger vinden om over seksualiteit te praten. Ook is er aangegeven dat er minder snel een gesprek over seksualiteit aan zou worden gegaan met een moslimse jongere.

Het blijkt dat de islam seksuele voorlichting juist aan raad (Liefde, Seks en Islam, z.d.). Het kan zijn dat het dus niet zozeer aan de religie ligt, maar aan de cultuur.

Het is bovenal belangrijk om de grenzen van de jongeren te respecteren, ongeacht hun religie of cultuur. Wanneer er duidelijk (non)verbale signalen worden gegeven dat de jongere het niet over seksualiteit wil hebben, is het aan de medewerker om die grenzen te respecteren.

Gender

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

[Redacted text block]

Vermoedens van seksueel misbruik

Het praten over seksueel misbruik met een jongere op basis van vermoedens is een enorm lastige taak. Dit maakt het echter niet minder belangrijk om het erover te hebben.

Als uitingen van de jongere duidelijk wijzen op seksueel misbruik, overleg dan zo snel mogelijk met Veilig Tuis en/of de politie. Als gedragssignalen of uitspraken van een kind vager zijn, kan eerst verheldering van deze signalen nodig zijn (Van Gemert, 2019). In dit geval kan dan een gesprek worden aangegaan met de jongere. In het boek 'Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling' door Van Gemert (2019) wordt van pagina 158 t/m 165 uitgebreid uitgelegd hoe

zo'n gesprek aangepakt kan worden. In de literatuurlijst kan de link over dit boek gevonden worden en kunnen de bijbehorende pagina's gelezen worden. Deze kunnen online gelezen worden.

BIJLAGE 5 AANBEVELINGEN: HET VLAGGENSYSTEEM

Het Vlaggensysteem is een preventief werkinstrument dat als het ware een kader kan bieden aan iedereen die werkt met kinderen en jongeren. De bedoeling is dat seksualiteit, wensen en grenzen, criteria en gradaties van seksueel grensoverschrijdend gedrag bespreekbaar worden gemaakt. Op die manier is het de bedoeling dat het Vlaggensysteem een bijdrage levert om seksueel grensoverschrijdend gedrag onder en ten aanzien van kinderen en jongeren te herkennen, voorkomen en terug te dringen (Frans & Franck, 2010). Het Vlaggensysteem categoriseert seksueel gedrag op basis van de volgende zes criteria (Frans & Franck, 2010):

1. **Wederzijdse toestemming:** wanneer beide partijen het eens zijn met het seksuele gedrag is er sprake van wederzijdse toestemming. Het is belangrijk dat er met vol bewustzijn ingestemd wordt. Dit kan alleen wanneer beide partijen begrijpen wat er gaat gebeuren en wat de gevolgen kunnen zijn.
2. **Vrijwilligheid:** het kind moet zelf voor het gedrag kiezen, niet omdat er sprake is van manipulatie, druk of dwang.
3. **Gelijkwaardigheid:** er moet evenwicht zijn op het vlak van leeftijd, kennis, intelligentie, aanzien, macht, maturiteit etc.
4. **Ontwikkelingsadequaat:** bij elke ontwikkelingsfase hoort bepaald seksueel gedrag, wat dit gedrag typisch en dus aanvaardbaar maakt.
5. **Contextadequaat:** het seksuele gedrag moet passen in de context. Het gedrag moet dus passen in de situatie en niet storend of choquerend zijn voor anderen in de omgeving.
6. **Zelfrespect:** het is belangrijk dat het kind een goed gevoel aan het gedrag overhoudt. Wanneer er sprake is van fysieke, emotionele of psychische schade is dit niet het geval. Kinderen en jongeren mogen zichzelf door wat ze doen of door een situatie geen schade berokkenen.

Op basis van bovenstaande criteria wordt gedrag gecategoriseerd in verschillende kleuren vlaggen: de groene vlag, de gele vlag, de rode vlag en de zwarte vlag. Wanneer aan bovenstaande criteria wordt voldaan, is er sprake van gezond seksueel gedrag en valt dit gedrag dus onder de groene vlag. De andere kleur vlaggen worden niet automatisch toegekend uit het aantal criteria waar aan voldaan is. Deze kleuren veranderen op basis van vier elementen: de mate van schade die kan worden berokkend (de gevolgen voor het slachtoffer), de mate waarin de privacy norm wordt overschreden (context), de mate waarin de ontwikkelingsnorm wordt overschreden (passend bij de leeftijd of ontwikkeling) en de mate waarin de dader zich bewust zou moeten zijn van grenzen die hij/zij overschrijdt.

Vlag	Betekenis	Voorbeeld gedrag	Benodigde actie
GROENE VLAG	Aanvaardbaar seksueel gedrag	Twee 13-jarige meisjes zitten in de slaapkamer op bed. Ze strelen elkaar tussen en over de bovenbenen en vinden het fijn.	Accepteren van het gedrag • Geef ruimte in ontwikkeling/benoem • Bevestig/negeer • Leg uit
GELE VLAG	Licht grensoverschrijdend gedrag	Een leraar leunt over een 15-jarige leerling.	Nodig om normen te leren • Leid af/benoem • Begrens • Leg uit • Observeer
RODE VLAG	Zwaar grensoverschrijdend gedrag	Een meisje van 15 toont haar borsten op de	Afleren door verbieden • Benoem • Verbied

		webcam. Ze vraagt in ruil hiervoor €10.	• Leg uit • Observeer goed
ZWARTE VLAG	Ernstig grensoverschrijdend gedrag	Een 17-jarige jongen dwingt een 16-jarig meisje hem te pijpen. Hij bedreigt haar met een mes.	Ingrijpen is noodzakelijk • Benoem • Verbied/grijp in • Leg uit • Straf of begeleid • Observeer extra

BIJLAGE 6 LABELS

Deelvraag	Labels
Algemene gegevens	Doelgroep leeftijd; hoelang werkzaam
Deelvraag 1: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen vertrouwen in het kunnen herkennen van signalen aangaande de behoefte van jongeren om te praten over seksualiteit?	Signalen herkennen; signalenherkenning voorbeeld
Deelvraag 2: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen kennis over de verschillende aspecten van de seksuele ontwikkeling van jongeren?	Casus 1; casus 2; casus 3; cijfer kennis seksuele ontwikkeling; kennis behoefte; kennis seksuele ontwikkeling;
Deelvraag 3: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen ervaring met het bespreekbaar maken van seksualiteit met jongeren?	Collega's; diagnose invloed; diagnose weerhouden; gender invloed; gender weerhouden; introvert/extravert invloed; introvert/extravert weerhouden; leeftijdsverschil invloed; leeftijdsverschil weerhouden; misbruik invloed; religie invloed; religie weerhouden
Deelvraag 4: In hoeverre hebben de jeugd- en jongerenwerkers van WIJ Groningen het gevoel dat de situatie waarin handelen wordt gevraagd onveilig is?	Fouten organisatie; gesteund organisatie; klacht organisatie; verwachte emotie
Overige labels	Begrip seksualiteit; belang; gepastheid; handelingsverlegenheid; hulpverlening moeite seksualiteit; internet en sociale media; maatwerk; materialen; reden wel/geen handelingsverlegenheid; verantwoordelijkheid; voorbeeld gesprek seksualiteit